

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

17e jaargang nr. 4

15 juli 1988

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Penningmeester : A. Verbeke

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amansberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.

Lidgeld : 300 fr. per jaar. Buitenland : 400 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

In Memoriam Roger Van Aerde	182
Uit de Geschiedenis van de Gentse Bruggen (Vervolg)	183
Inventaire Archéologique : Stadsgevangenis "de Mammelokker"	188
Josse Delehayé	190
Uithangborden te Gent (Vervolg)	196
Hongerlijders in de Tuin van het Hortusmuseum	201
Van alle Markten thuis. Deel 5	206
De Geschiedenis van de Vyt-Borluutfundatie en het Lam Gods (Vervolg)	216
Wat een paar getallen ons vertellen of hoe wij de Mule Jenny enkele geheimpjes ontfutselen	221
Gentse revolutionaire figuren : Jacques-Guillaume Meyer	223
Vraag en Antwoord	233
Lezers schrijven ons	235
Gênsche Prâot	238
Bibliografie	238
Aanvullende ledenlijst	240

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum
voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr.
46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feest-
dagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A.
Eggermont

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amansberg - Gent.

IN MEMORIAM ROGER VAN AERDE

Gent 6-1-1929 - Gent 1 Maart 1988

De laatste jaren heeft “Ghendtsche Tydinghen” harde slagen moeten incasseren. Na het verlies van uitstekende medewerkers zoals Maurits Van Wesemael en Michel Steels, is ons nu ook de zeer competente Roger Van Aerde ontvallen. Pas 59 jaar oud en nog bruisend van activiteit. Hij was, wat we zouden kunnen noemen, onze militaire specialist. Een materie waarin hij zeer bedreven was en - volgens onze berekeningen - vele duizenden uren van zijn vrije tijd moet besteed hebben.

Onze lezers zullen zich ongetwijfeld zijn reeks over de Gentse kazernen herinneren, een onderwerp over hetwelk praktisch niets gepubliceerd was. Ook de Brabantse Omwenteling en de gebeurtenissen rond 1830 had hij

iets dichterbij ons gebracht.

Enkele jaren geleden kwam hij ons enthousiast vertellen dat hij in het Stadsarchief een ongelooflijke rijke bron aangeboord had over de Burgerwacht, één van die talrijke onderwerpen waarover nog geen grondige studie verschenen is.

Daar had hij zich volledig opgeworpen, hij had reeds enorm veel documentatie verzameld en was begonnen met het opstellen van deze studie die zeer omvangrijk zou worden. Dit onderwerp lag hem nauw aan het hart en toen de symptomen optraden van de ernstige ziekte die hem tenslotte zou vellen, had hij ons gezegd dat hij hoopte dat het hem nog gegeven zou zijn deze studie te mogen afmaken. Het heeft, helaas, niet mogen zijn. Het werk dat hij de laatste jaren aan de “Garde Civique” besteed heeft zal nochtans niet verloren gaan. Hij had reeds 5 artikels klaar en die zullen vanzelfsprekend gepubliceerd worden in ons tijdschrift.

De familie Van Aerde heeft een ruim deel van zijn bibliotheek geschonken aan onze Kring, iets waarvoor wij haar ook hier nogmaals van harte bedanken. Het berust nu in ons Documentatiecentrum.

Aan de Redactie heeft zij ook al de documenten overgemaakt die hij ver-

zameld had voor zijn studie over de Burgerwacht. Wij konden onze ogen niet geloven toen wij 2 volle valiezen in ontvangst mochten nemen met 27 Kg (!!!) documenten over dit onderwerp.

Het is vrijwel zeker dat slechts zeer weinigen onder onze lezers zich een idee kunnen vormen van het ongelooflijk veel werk dat vereist is voor het opstellen van een degelijk artikel. Een artikel dat men vlot leest op een kwartiertje tijd is vaak het resultaat van honderden uren (onbezoldigd) werk. Denkt u daar soms eens aan ?

Er wordt wel eens gezegd : “Van de doden niets dan goed”. Wij hebben serieuze twijfels over deze slogan, maar op Roger Van Aerde is hij alleszins volledig van toepassing. Onze vriend was ècht een joviale man met een aangenaam en opgewekt karakter. Wat hem onder meer kenmerkte was een sterk uitgesproken gevoel voor humor en als hij op de Redactie verscheen beleefden wij altijd plezante momenten waarbij veel gelachen werd, want zijn alerte geest zat nooit verlegen om een gevat antwoord of een kwinkslag.

Wij zullen hem erg missen en nog veel aan hem denken !

H.C.

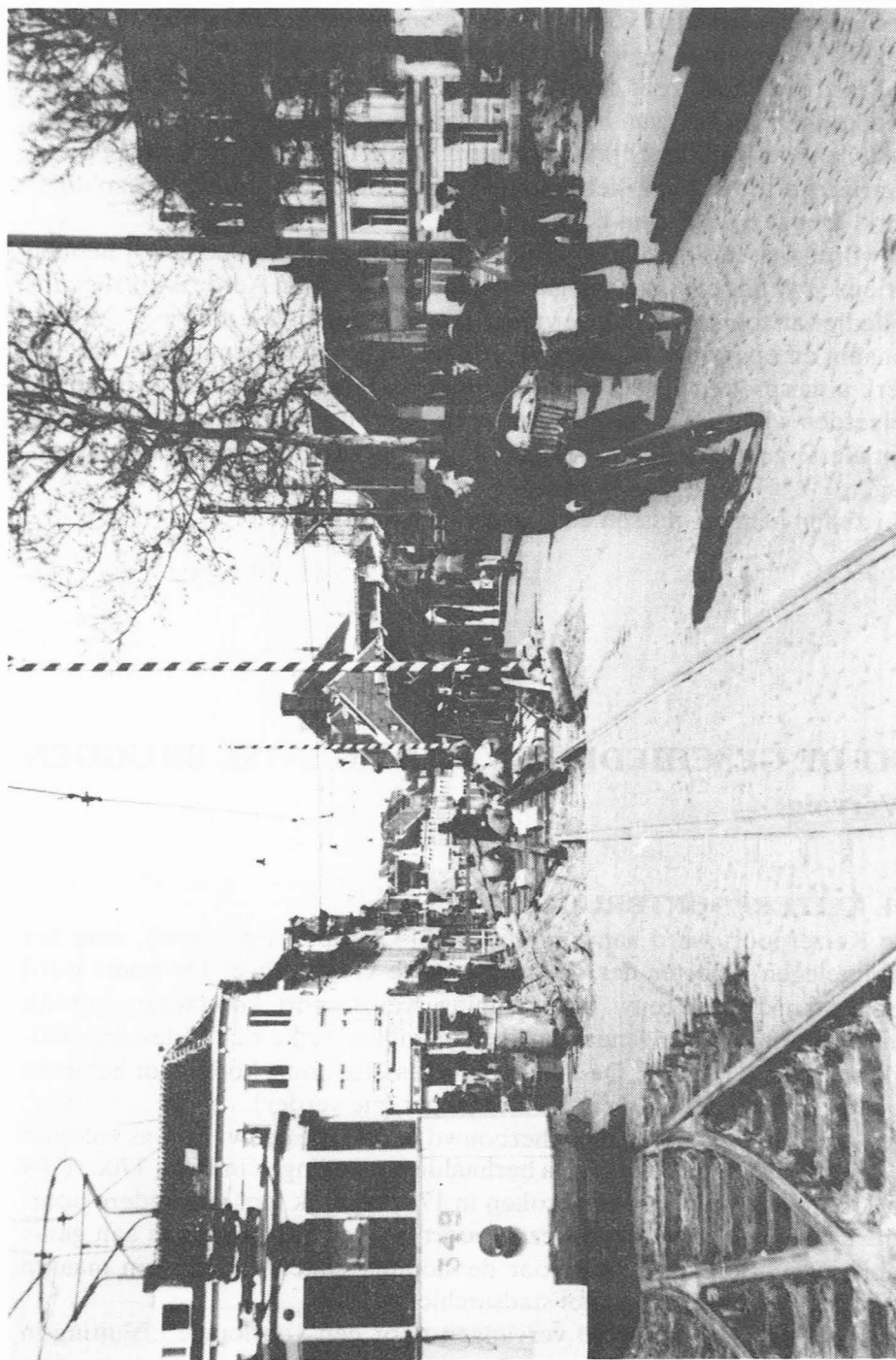
UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE GENTSE BRUGGEN (Vervolg)

DE KEIZERPOORTBRUGGEN

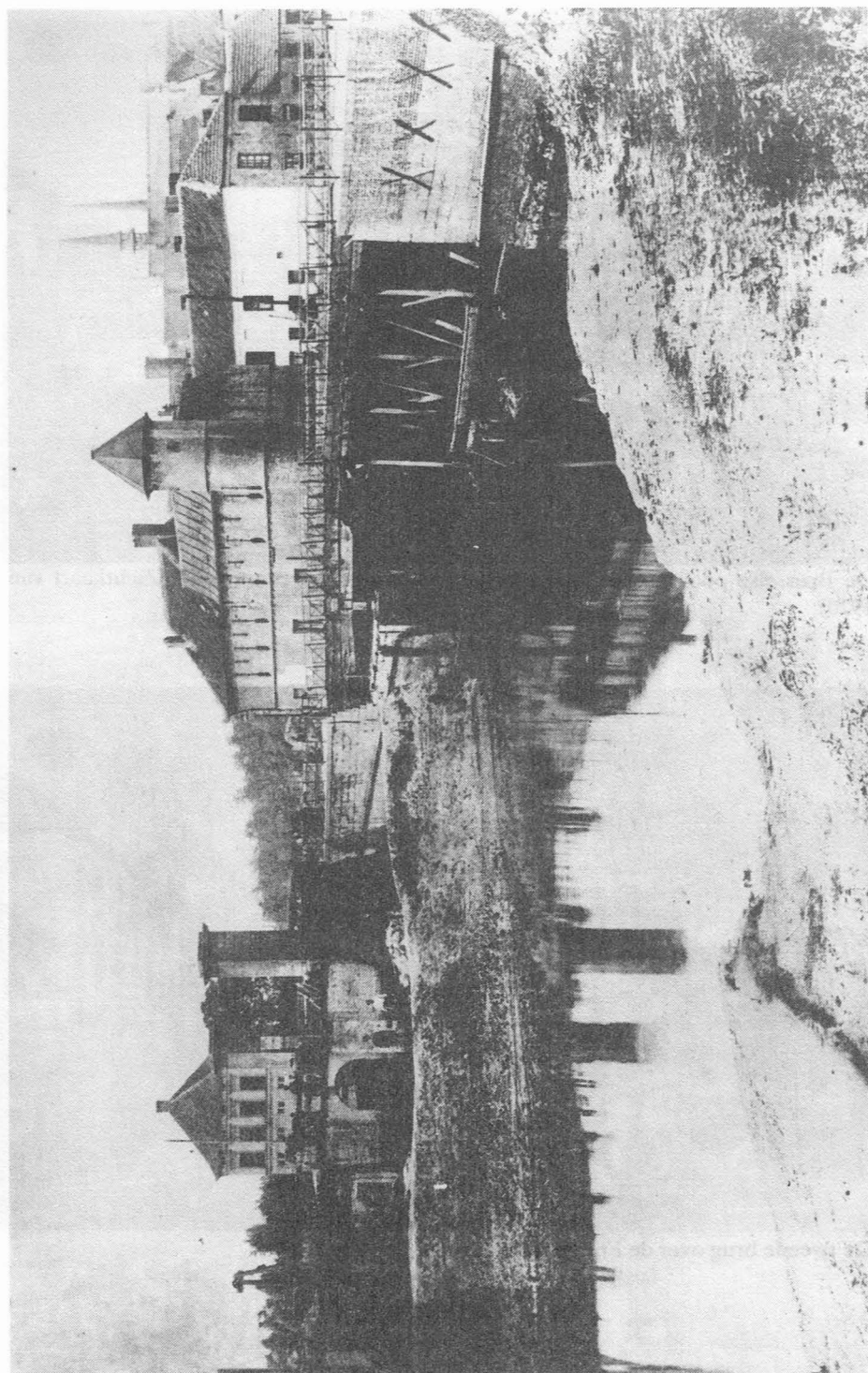
De Keizerpoort werd aanvankelijk de St-Clarapoort genoemd, naar het nabijgelegen klooster der Rijke Claren te Gentbrugge. De poort werd gebouwd in de 12de eeuw. De benaming, Keizerpoort, komt waarschijnlijk van de naam van de eigenaar van de windmolen welke zich in de onmiddellijke nabijheid bevond. De benaming Brusselse poort komt voor het eerst voor in 1786 op het plan van Le Boulanger (zie verder).

De Keizerpoort werd volledig herbouwd in de 16de eeuw. Ze was voltooid in 1524 (zie Memorieboek). Na herhaalde herstellingen in 1608, 1706, 1709 en 1735 wordt de poort afgebroken in 1781 tegelijk met nog andere poorten. De tekening van de gewezen poort hebben we te danken aan genie kapitein Le Boulanger, die voor de sloping, enkele tekeningen maakte welke bewaard worden in het stadsarchief te Gent.

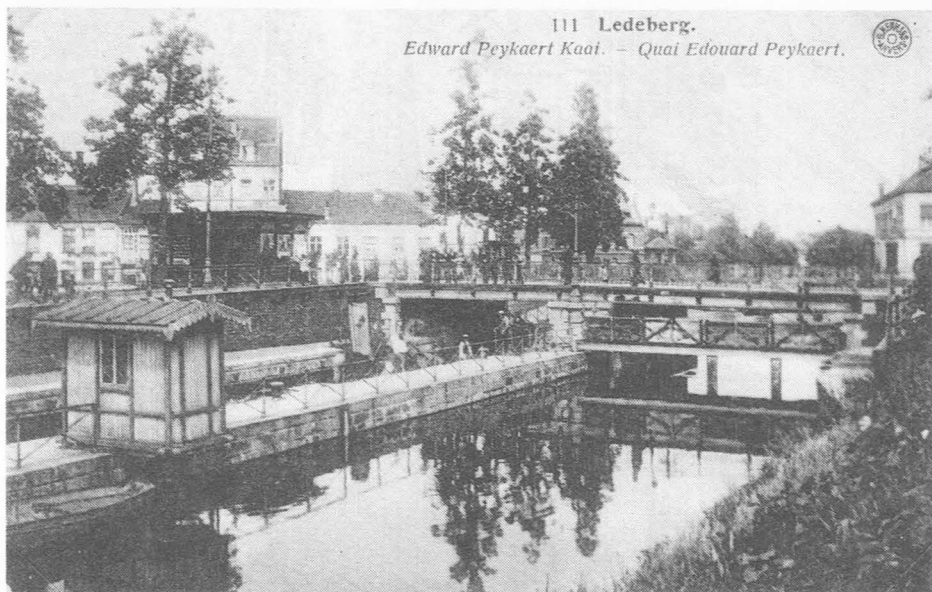
De afgebroken poort werd vervangen door een voorlopige afsluiting in hout. In 1806 werd een nieuwe poort gebouwd bestaande uit twee vier-

Brusselse poortbrug 1940 (Foto Ministerie van Openbare Werken).

Keizerpoortbrug vóór 1880 gezien vanaf Koning Willembrug (Foto S.A.G.).

De Brusselse poortsluis en op de achtergrond de Keizerpoortbrug (Zichtkaart van 1920).

De tweede brug over de Franse Vaart.

kantige stenen pilaren en een ijzeren hekken (zie Afb. 2). Dit laatste werd weggenomen in 1860, na de afschaffing van de octrooirechten. Het hekken plaatste men later aan de ingang van de Rijkstuinbouwschool te Melle, waar het nog steeds dienst doet, anno 1983.

De stadsgracht tussen de St-Lievenspoort en de Keizerpoort, de Keizersvest genaamd, die langs beide zijden in verbinding stond met de Schelde, en gegraven werd bij de uitbreiding der stad tussen 1378 en 1384, was niet bevaarbaar. De schepen die dus de Schelde bevaarden moesten de ganse stad doorkruisen.

In 1882 werd een ontwerp gemaakt en besproken om deze vaargeul te verbreden. De werken vingen aan in april 1883. Er werd een nieuwe metalen vaste brug meer stroomopwaarts gebouwd, zodat deze in het verlengde kwam te liggen van de andere brug over de Franse Vaart, aan de kant van Ledeberg. De pilaren en de oude brug met de drie bogen werd gesloopt in 1884. Al deze gegevens komen uit beschrijvingen van Gent van P. Claeys, A. Heins en andere. In de kranten van 1883-1884 was wederom weinig of niets terug te vinden, dossiers van die tijd zijn verdwenen of zeer onvolledig. Dicht bij de Keizerpoort bestond ook een gebouw met een torentje.

Deze constructie maakte deel uit van de versterkingen der stad Gent. Het werd gesloopt op het einde van 1886 omdat het in de weg stond voor de nieuwe Koning Willemsbrug.

Tijdens de oorlog 1940-1945 werd de brug tweemaal vernield : de eerste maal bij de terugtrekking der Belgische troepen, waarna men een noodbrug legde, een tweede maal bij de aftocht der Duitse legers, waarna men de noodbrug tijdelijk herstelde.

De aanbesteding van een nieuwe brug in gewapend beton gebeurde op 1

augustus 1952.

De werken vingen aan op 20 oktober 1952; Op 21 maart 1953 lezen we in "De Gentenaar" : "De helft van de Keizerbrug zal op 28 maart terug voor verkeer worden opengesteld (er was gedurende enkele weken een omleiding voorzien langs de St-Lievensbrug of de Dampoort).

De officiële openstelling had plaats op 25 augustus 1953, doch reeds eerder, nl. op 18 juni 1953 was de brug in gebruik door het verkeer. Beide bruggen, in elkaars verlengde, hebben een breedte van 16 meter waarvan 12 meter voor de rijweg.

De kostprijs beliep 6.727.913 fr. of ongeveer 108.800 fr. meer dan de voorziene prijs bij de aanbesteding.

Voor de beschrijving van het viaduct aan de Keizerpoortbrug : zie Visserijbrug.

De naam Keizerpoortbrug is de officiële benaming sinds 14-11-1950. Het aangrenzende Keizerpark werd aangelegd in 1949-1950.

M. LABYN
('t Vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 150

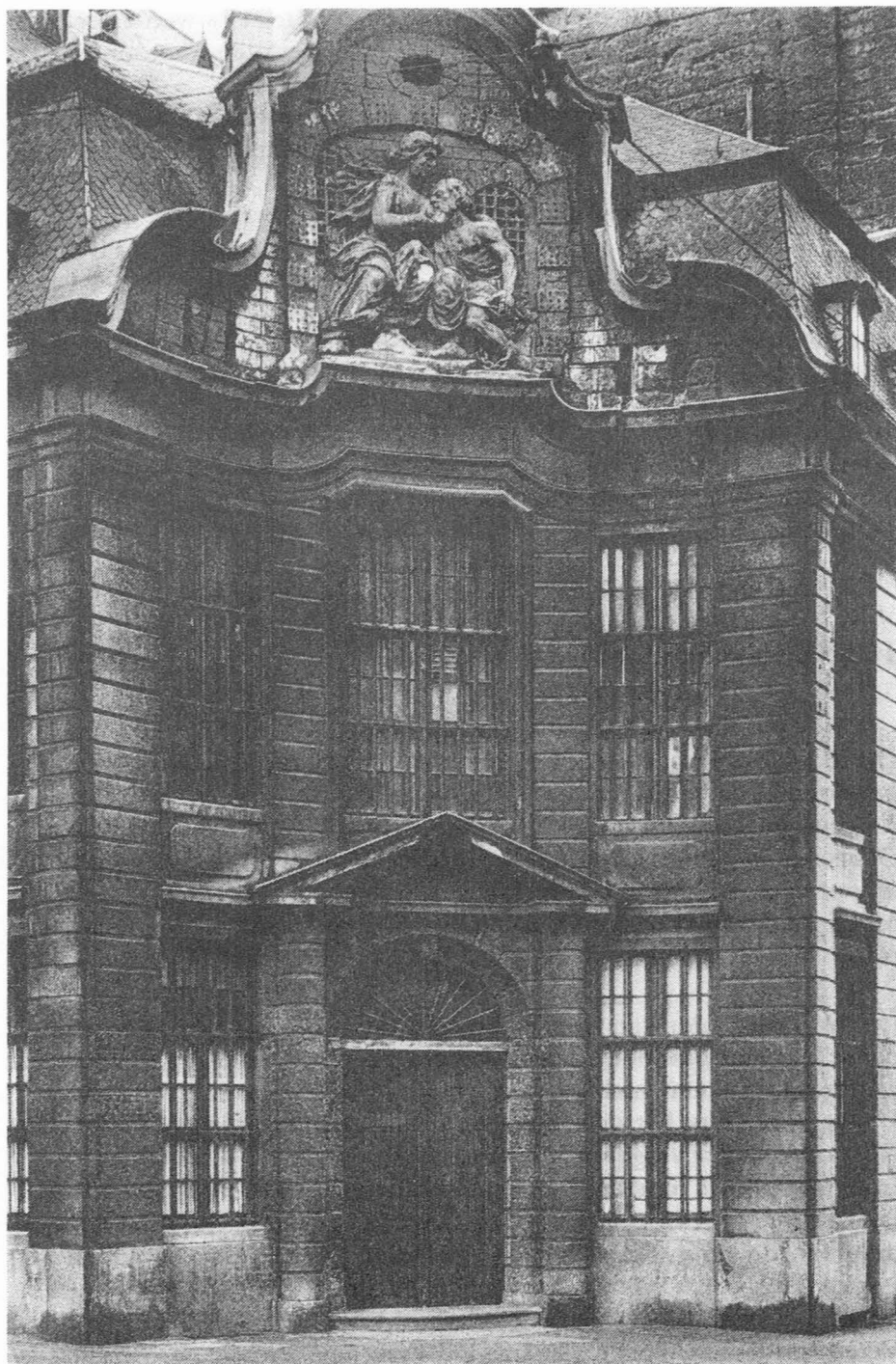
Op 5 december 1899 stelde Prosper Claeys in de rubriek "Burgerlijke gebouwen - Botermarkt nr. 12 - XVIIIe eeuw (1741)", in het Frans, een fiche op over de

STADSGEVANGENIS, GEZEGD DE "MAMMELOKKER".

De stadsgevangenis, in de volksmond gekend als de *Mammelokker*, werd gebouwd in 1741 door de Gentse aannemer David 't Kindt. De aanbesteding vond plaats op 15 februari 1741.

Het bestek voorzag de afbraak der gebouwen op de plaats van dewelke de nieuwe gevangenis moest komen. De werken moesten volledig af zijn, *sleutels inde handt*, na vier maanden.

Men kent de naam niet van de auteur van het bas-reliëf dat de gevel versiert. Het onderwerp van dit beeldhouwwerk werd ontleend aan de Romeinse legende van Cimon : veroordeeld tot de hongerdood had hij zijn leven te danken aan zijn dochter die hem voedde met haar eigen melk. Vandaar de naam *Mammelokker* gegeven aan deze gevangenis. In officiële stukken wordt zij soms vermeld, maar slechts zelden, als *Amigo*.

De Stadsgevangenis de "Mammelokker".

Vóór de Franse invasie van het einde van de XVIIIe eeuw werden er in de *Mammelokker* alle soorten van gevangenen opgesloten : veroordeelden zowel als enkel maar verdachten.

Vandaag herbergt ze voorlopig schooiers en vagebonden, alsook personen die aangehouden werden op de openbare weg om de orde verstoord te hebben.

De Gentse bevolking verleent de titel "*Vrije Burger van Gent*" aan iedere burger die een nacht doorgebracht heeft onder de beiaard van het Belfort, "*onder de wekking*".

De linker vleugel van de gevangenis werd afgebroken in 1898 bij de doorbraak van de nieuwe straat tussen de Botermarkt en Sint-Baafs; dit deel van de gevel werd heropgebouwd door de zorgen van stadsarchitect Charles Van Rysselberghe.

Cf. De Potter, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, d. II, p. 9 e.v. - A. Van Werveke, in het *Volksbelang* van 27 augustus 1898.

JOSSE DELEHAYE

Op 22 september a.s. zal het precies 100 jaar geleden zijn dat Josse Delehaye overleed.

Een gelegenheid om eens de schijnwerper te richten op deze vergeten Gentse figuur. Zoals gebruikelijk is in dergelijke gevallen gaan wij te rade bij onze gids bij uitstek, Pierre Kluyskens.

Met onze dank aan de familie Kluyskens voor de toestemming tot publicatie.

De "Wegwijzer der stad Gent en Provincialen Almanach van Oost-Vlaanderen", is voor geschiedschrijvers en navorsers, in zijn dorre opsomming van feiten, namen, ambten, beroepen, adressen, maatschappijen, een kostbare en uiterst betrouwbare bron die men gaat raadplegen, wanneer er elders niet veel te vergaren of bijeen te grabbelen is.

In de traditionele rubriek "Gemeente-bestieren", lezen wij op datum van 1 januari 1855, als burgemeester van Gent : "J.J. Delehaye, officier in de orde van Leopold, de orde van het IJzeren kruis, Commandeur in het Legioen van eer, Commandeur der ridderorden van Wasa van Zweden, advocaat, wonende Opperscheldestraat nr. 11".

Vele Gentenaren kennen vandaag niet eens meer zijn naam, weten zelfs niet dat Delehaye een tijdlang burgemeester van hun stad is geweest. Er

Josse Delehay (Foto Atlas Goetghebuer. S.A.G.).

bestaat geen enkele levensbeschrijving van Josse Delehay, geen enkele studie gewijd aan zijn zo bewogen politieke loopbaan, en nochtans situeert deze carrière zich, op nationaal en lokaal vlak, in een van de meest bewogen en troebele perioden uit onze plaatselijke geschiedenis.

Wie is die enigmatische Josse Delehay, hoe, in welke omstandigheden en waarom werd hij burgemeester van Gent ?

Toen in 1948 de Heer René de le Court het Gents stadsbestuur een portret van zijn overgrootvader, Josse-Joseph Delehay, schonk, portret dat sindsdien, menen wij, in de verzamelingen van het Museum van de Bijloke belandde, zullen heel wat mensen op het stadhuis, zich diezelfde vraag hebben gesteld : “Wie is die burgemeester wiens naam ons niet eens is bijgebleven ?”

Delehay is de eerste burgemeester van de stad die in de XIXe eeuw werd geboren, juist aan de tijdsgrens, in 1800.

Als schoolknaap zal hij dus nog een kort broekje hebben gedragen, wanneer de Franse bezetting een einde nam. Ten tijde van het Hollands Bewind, studeerde hij rechten en behaalde op 28 februari 1824 zijn universiteitsdiploma.

In een of andere openbare bibliotheek, o.m. in de Gentse Boekentoren, zult ge nog een exemplaar van zijn doktoraal proefschrift kunnen raadplegen : “De donationibus inter virum et uxorem secundum ius romanum et hodiernum. Gandae, J.N. Houdin, 1824, 4°”.

Hij laat zich inschrijven aan de Gentse Balie. In 1828, op het ogenblik dat de oppositie tegen de politiek van koning Willem een scherpere vorm aanneemt en men dan ook de burgerwacht versterkt, vinden wij Josse Delehay op de lijst van de officieren van de “Schutterij”.

Wanneer in 1830 de Omwenteling losbreekt, vervoegt de jonge advocaat, zonder aarzelen, de rangen van de patriotten. Zijn onderscheiding met het IJzeren Kruis bewijst dat hij tijdens en na de gebeurtenissen van 1830 een actieve rol moet hebben gespeeld.

Wanneer ten andere het kiezerskorps op 4 november de leden voor het Nationaal Kongres moet aanduiden, is Josse-Joseph Delehay bij de gelukkige verkozenen.

In 1831 zetelt hij in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, echter slechts tot 1832. Zal hij zijn politieke loopbaan, zo schitterend ingezet, vaarwel zeggen en opofferen aan een vaste benoeming als magistraat ?

Delehay wordt immers, bij de rechterlijke herinrichting, Prokureur des Konings benoemd te Gent, doch in die jaren bestond er, hoe vreemd zulks ons tegenwoordig mag voorkomen, nog geen onverenigbaarheid tussen het ambt van magistraat en een politiek mandaat, zodat, wanneer in 1839, tot de verkiezing van vijf leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers moet worden overgegaan, Josse Delehay zich kandidaat stelt, met naast zijn naam zijn officiële titel : Prokureur des Konings !

Die verkiezingen van 1839 blijven in de plaatselijke annalen geboekt bij de eigenaardigste die onze stad sedert 1830 hebben gekend. De Orangisten of Liberalen hadden laten weten dat zij geen lijst zouden voordragen. Sterk op lokaal plan, waren zij uiterst zwak en kansloos in het arrondissement waar, althans voor wetgevende verkiezingen, de buitengemeenten steeds katholiek stemden.

Een verkiezing in het Gentse, zonder partijen of lijsten die elkaar in het haar vliegen of verscheuren, is ondenkbaar. Er kwamen dus twee katholieke of zg. katholieke lijsten op : de lijst van het dagblad "Constitutionnel des Flandres" met Desmazières aan de kop, lijst die de goedkeuring en de steun van de bisschop, Mgr. Delebecque genoot en de lijst van de bladen "Journal des Flandres" en "De Vaderlander", ook met Desmazières aan de kop, doch hevig bekampt door het bisdom ! Zulke gekheden waren toen alleen in Gent, en vandaag in Antwerpen denkbaar. Twee dagen vóór de verkiezingen werd de naam Desmazières van de tweede lijst geschrapt.

Men moet nu weten, en men kan het ten andere gemakkelijk gissen, dat het niet allemaal honing en zeem was te Gent, zelfs niet in het katholiek huishouden. Mgr. Delebecque had er zelfs aanvankelijk af te rekenen met een niet onbelangrijk deel van de geestelijkheid die de theorieën van de bekende Franse priester Lammenais zeer genegen was. Op zeker ogenblik had de bisschop de priesters van zijn bisdom zelfs verboden het Journal des Flandres, de Vaderlander en andere kranten te lezen. Dit zijn allemaal zaken die nu ver achter de rug zijn, maar die een eeuw geleden onze grootouders heel wat slapeloze nachten bezorgden.

Drie dagen vóór de verkiezingen, greep nog geheel onverwachts een hevig incident plaats dat de kiesstrijd een nieuwe wending gaf.

Josse Delehay, prokureur des konings en kandidaat op de lijst van het Journal des Flandres, werd te Brussel bij baron Nothomb, de dd. minister van Justitie van het Unionistisch ministerie de Theux ontboden.

De discussie tussen de minister en de magistraat was weinig protocolair en minzaam. Nothomb eiste de intrekking van de kandidatuur van Delehay omdat, zo beweerde hij, een openbaar ambtenaar niet anders mag denken dan de regering en niets mag doen dat de regering niet aanstaat.

"De Vaderlander" die de discussie bekend maakt, noteert volgende tweespraak :

Nothomb : "Indien Gij als afgevaardigde verkozen werd, hoe zoudt Gij stemmen in de Kamer ?"

Delehay : "Volgens mijn overtuiging, mijn geweten."

Nothomb : "Overtuiging ! Geweten ! Dit zijn ijdele woorden, woorden zonder betekenis !"

Bij zijn terugkeer in Gent, gaf Delehay een geweldige publiciteit aan dit onderhoud, dat door alle bladen druk werd besproken. Het Constitutionnel des Flandres keurde de houding van de minister goed, de overige bla-

den kozen partij voor Delehay. Het orangistische Messenger de Gand zette de liberalen aan voor hem te stemmen : "Il faut voter pour Delehay".

Groter nog was de opwinding toen op 10 juni vernomen werd dat Delehay als prokureur des konings was afgezet geworden. Hij liet zich ten andere onmiddellijk terug aan de balie inschrijven.

Op 11 juni hadden de verkiezingen plaats. 1.578 van de 2.717 ingeschreven kiezers namen er aan deel : vier kandidaten van de lijst van het Constitutionnel des Flandres, Desmaisières, Kervyn, Hye en De Potter-Soenens werden verkozen, samen met Delehay, kandidaat van het Journal des Flandres, die 867 stemmen behaalde.

Josse-Joseph Delehay deed aldus, voor de tweede maal, zijn intrede in de Kamer, ditmaal echter met de steun van de liberale en orangistische stemmen, steun welke hij ten andere vrij vlug vergat.

Hij werd later herkozen en werd in 1840 ondervoorzitter van de Kamer, tot in 1852.

Op 28 september 1852 wordt hij door de katolieke oppositie voorgedragen voor het voorzitterschap van de Kamer tegen Teodoor Verhaegen, kandidaat van de regering Rogier. Verhaegen wordt verslagen, Rogier dient ontslag in, de Kamers worden door de koning tot 26 oktober verdaagd.

Bij de heropening wordt Delehay slechts bij de tweede stemronde, met 54 tegen 49 stemmen verslagen door Delfosse, kandidaat van het nieuwe ministerie de Brouckère.

De parlementaire aktiviteit van Delehay, zijn drukke advocatenpraktijk, beletten hem nochtans niet, ook in de gemeentelijke politiek, een rol te spelen; de liberalen zijn echter rotsvast aan het bewind en zijn rol is dan ook tamelijk bescheiden; voor 1854 heeft hij het niet verder dan gemeenteraadslid gebracht. De verkiezingen van 1854 zouden hem eindelijk de gelegenheid bieden op het voorplan te treden.

De strijd was, zoals gewoonlijk te Gent, hard, ruw, vuil. De kandidaten werden door modder gehaald, niet het minst Delehay, "Dokske" zoals zijn tegenstrevers hem noemden. De liberalen, woedend omdat het met hun stemmen was geweest dat hij zijn politieke loopbaan een schitterende wending had kunnen geven, hadden het in hun pers en spotschriften, speciaal op hem gemunt : "Wat is Delehay ? Een dier mannen die alles vertegenwoordigen, een man die keert volgens de wind, een man die ja en neen zegt op dezelfde kwestie, volgens tijd en omstandigheden...; in de Kamer zegt hij dat men het oktrooi moet afschaffen, in de gemeenteraad dat men het moet behouden."

Er werd op 31 oktober gestemd en voor de allereerste maal leden de liberalen een volledige nederlaag. Burgemeester de Kerchove de Denterghem, de liberale schepenen de Pauw en Van Lokeren, werden niet eens herkozen.

Ofschoon de liberale regering de Brouckère aan het bewind was, kon er

geen ogenblik gearzeld worden; de voorman van de katolieke partij in Gent zou burgemeester worden.

Op 28 december 1854 verscheen het Koninklijk Besluit waardoor Josse-Joseph Delehaye burgemeester van Gent werd benoemd. Onbeschrijfelijk was de geestdrift van de katolieke kiezers, even onbeschrijfelijk de woede van de liberale partij : “Dokske” Delehaye, heer en meester op het stadhuis !

Veel potten heeft hij nochtans als burgemeester niet gebroken. Hij wou enkel een symbolisch gebaar stellen, maar zijn ambitie lag elders en hoger : het voorzitterschap van de Kamer. Het geluk lachte hem in die jaren toe : het liberaal zakenkabinet de Brouckère werd ten val gebracht en op 30 maart 1855 kwam de katolieke Unionist Pieter de Decker aan het bewind. Nog geen maand later, op 25 april, werd Delehaye voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers; zijn levensdroom ging in vervulling.

De Gentse liberalen konden de pil maar niet slikken; Oswald de Kerchove schreef : “Des chefs ambitieux allaient jusqu’à la défection. Pour devenir bourgmestre de Gand et Président de la Chambre, un ancien Procureur du roi, autrefois révoqué pour ses tendances libérales par un ministre catholique, recherchait l’alliance du parti clérical et devenait l’âme de la coalition qui renversait l’administration liberale”.

Aan gemeentelijke politiek werd in die jaren niet veel gedaan, nog veel minder aan een noodzakelijke sociale politiek. Men deed aan politiek tout court, d.w.z. dat men op lokaal plan, al het venijn, de kleingeestigheid en de passie van de debatten in het Parlement overbracht. In die jaren betekende zulks het vermaarde wetsontwerp op de liefdadige stichtingen, door de liberalen “la loi sur les couvents” genoemd. “De oude wetgeving uit de Franse tijd, schrijft Prof. Luyckx, die bepaalde dat de goederen van de armen uitsluitend door de Openbare Onderstand werden beheerd, was praktisch in onbruik geraakt. Men had sedert lang in feite toegestaan dat priesters of kloosters, die bij testament als beheerders waren aangeduid, deze goederen beheerden. Het wetsontwerp de Decker wenste aan deze feitelijke toestand een wettelijke bekrachtiging te geven”.

Er was eten en drinken in dit ontwerp dat wij in de tijdsgeest moeten kunnen situeren. De wet werd nooit gestemd, doch de liberale oppositie wist de toestand handig uit te baten.

Bij de gemeenteverkiezingen van 28 oktober 1857, boekten de liberalen overal, ook te Gent, na de schandaligste campagne uit onze politieke geschiedenis, aanzienlijke vooruitgang. De algemene verkiezingen van 10 december, nadat de koning het Parlement had ontbonden, kwamen die tendens bevestigen. Josse Delehaye werd niet eens herkozen.

Zijn ontmoediging en ontgoocheling waren zo groot, dat hij ontslag indiende als burgemeester en gemeenteraadslid van Gent. Dezelfde maand nog, op 21 december 1857, werd hij als burgemeester opgevolgd door

Karel de Kerchove.

Politiek is een ziekte, een ongeneesbare kwaal : dertien jaar later, deed Delehaye voor een derde en laatste maal zijn intrede in de Kamer, maar hij speelde er geen actieve rol meer : nieuwe tijden waren aangebroken, er heerste een andere geest in het Parlement.

Josse-Joseph Delehaye stierf in 1888 na een lange, bewogen en inegale politieke loopbaan.

PIERRE KLUYSKENS

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

Op de gevel met bouwdatum 1672 op de *Korenmarkt* staat de huisnaam "De Maecht van Ghent". Gevelstenen boven de eerste verdieping vermelden dat het hier gaat om een "Vry huys vry erve". (11)

Naast deze woning staat de romaanse gevel van het Borluutsteen waarop een (moderne) schildvormige gevelsteen werd bevestigd. Daarop staan drie lopende herten, verguld op een lichtblauwe achtergrond.

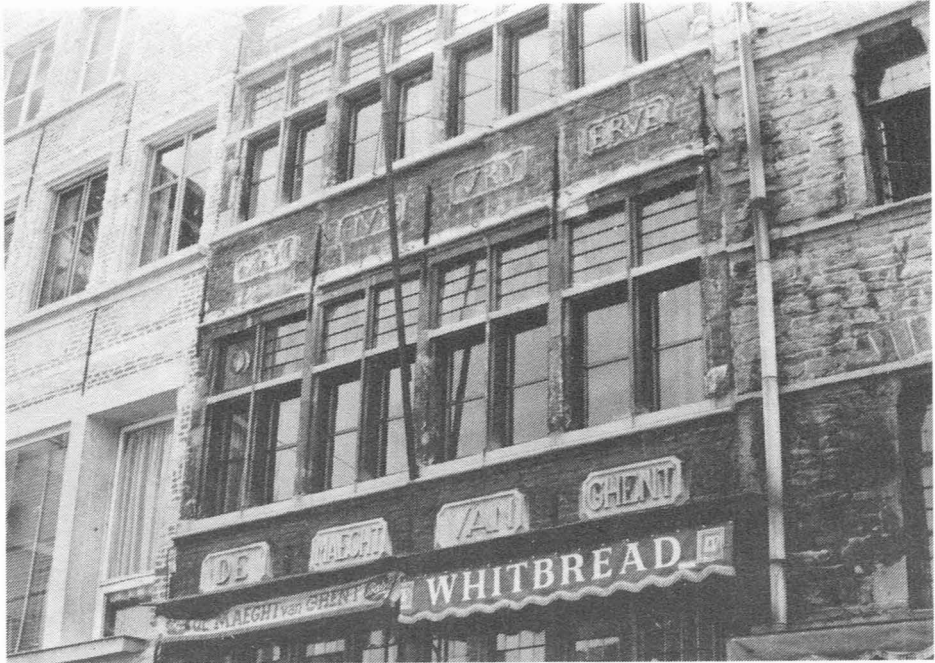
Hetzelfde herkauwend zoogdier, maar door gewas omgeven, zien we tussen loofwerk uitgebeeld in een cartouche, omboord met gestileerde vruchten op de façade van "In den rooden Hert" op de *Lange Munt*. Het huis kreeg als bouwdatum 1698 mee.

Een reliëf uit de vijftiger jaren siert de gevel van de stadsschool in de *Maaltebruggestraat*. De gevelsteen in gekleurde keramiek heeft de vorm van een blind venster en bestaat uit een zwart schild waarop een zilveren leeuw waarboven een kroon rust. Twee putti's steunen het schild.

In de *Nederpolder* staat de beroemde, in 1913 gerestaureerde, romaanse gevel van het huis "den cleenen Zickele". Op het deurtimpaan werd een gevelsteen gemetseld waarop een schild met drie sikkels in reliëf. De familie van der Sikkel droeg immers drie zilveren sikkels met gouden handvat in haar blazoën. (12) De met voluten versierde, 17de-eeuwse gevelsteen "Drie Mortieren" hing vermoedelijk aan een huis in de Sint-Jacobsnieuwstraat. De drie vizels staan duidelijk heraldisch op dit reliëf opgesteld, dat deel uitmaakt van de collecties van het *Gents Museum voor Stenen Voorwerpen* in de vroegere Sint-Baafsabdij.

In dezelfde verzameling bevindt zich de prachtige gevelsteen met het wapen der wijnschroeders. Dit versierde de façade van het gildehuis "Perceval" in de Hoogpoort. Deze woonst werd in 1540, na de Gentse opstand, op bevel van Keizer Karel verkocht. (13)

Het bovendeele van de steen stelt het wapen van de wijngilde voor, een

Korenmarkt 4. De Maecht van Ghent.

Korenmarkt 5. Drie lopende herten (Borluutsteen).

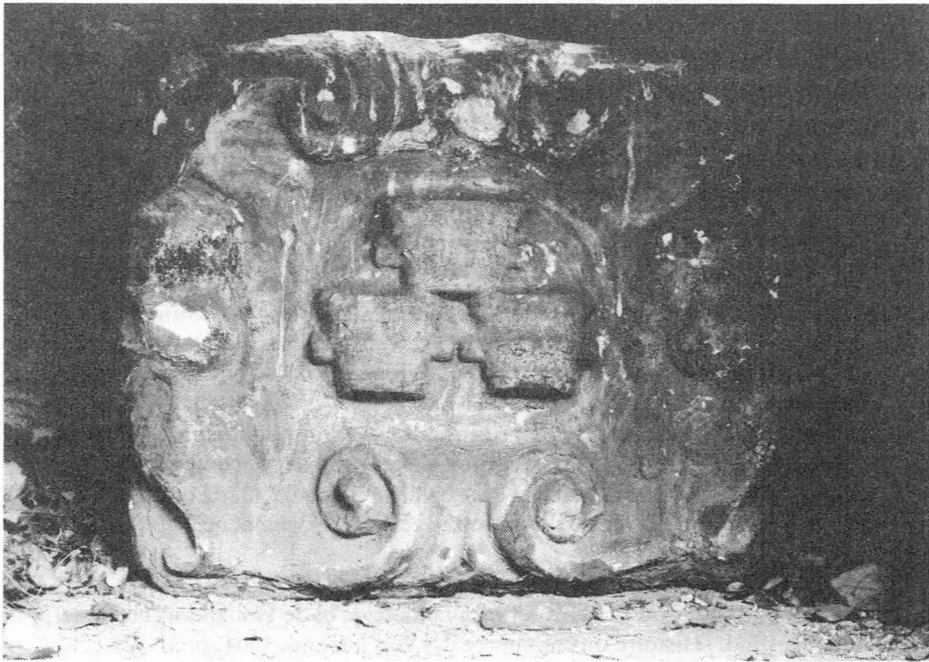
Lange Munt 12. Den rooden hert (1698). Foto stadsarchief.

Maaltebruggestraat 131. Gent schild gesteund door twee kinderen.

Nederpolder 2. "Den cleenen zickele".

In de drie mortieren (Copyright A.C.L. Brussel).

Gevelsteen v. gildehuis (Perceval) der wijnschroeders.

omslagboor boven een vat met een krans. Links tapt de wijnmeter en rechts kondigt de wijnzegger de wijnsoort aan de voorbijgangers aan.

Op het onderste deel bemerkt men Noë die zijn dronkemansroes uitslaapt. Zijn zonen Sem, Jafet en Cham zijn de verdere personages.

Op een der consoles onderscheiden we o.m. het wapen van Keizer Karel.

NOTEN

- (11) Tijdens de middeleeuwen hadden de zgn. “goede of heyrwachtige lieden” het recht gronden en huizen te bezitten die vrij van belasting waren. Uit fierheid om dat voorrecht lieten sommigen “vry huys vry erve” op de gevel van hun woning beitelen.

In het Gents Stadsarchief berust een register waarin honderden vrije huizen en erven staan opgetekend. Dat register bestaat uit de “Grooten bouck” (16de eeuw), “Cleenen bouck” (16de eeuw), “Minsten bouck” (17de eeuw) en “Alderminsten bouck” (18de eeuw). Tenslotte is er een “Algemeene Tafel” aan toegevoegd.

- (12) De Potter, F., *Gent van den oudsten tijd ...*, Gent, 1901, II, p. 75.

- (13) Tijdens de 16de eeuw waren veel wijnhandelaars in de Hoogpoort en Nederpoort gevestigd. (*Histoire du commerce des vins à Gand*, 1904, p. 31-32)

Lode HOSTE
(’t vervolgt)

HONGERLIJDERS IN DE TUIN VAN HET HORTUS-MUSEUM

In 1982 besloot het stadsbestuur het vroegere schoolmuseum in het Berouw in eer te herstellen en opnieuw voor het publiek open te stellen. De didactische tuin en serre, na de tweede wereldoorlog, maar vooral sedert het begin van de zestiger jaren in verval, werden met zorg heraanlegd. (1) Wandelaars in deze oase van rust in de Tolhuisbuurt ontmoeten er een drietal beelden. Bij de serre, rechts van de moestuin, staat op een sokkel vol klimop en hagewinde de ongesigneerde buste van de Zweedse natuurvorser Carolus Linnaeus. In een boompartij links van het museum, midden 'n perk acanthus, een meer dan levensgroot, halfnaakt vrouwenfiguur in verwerend cement en ongesigneerd. En achter de vijver, rechts van de hoofdingang en het heidebiotoop : *La Famine*.

Dit gruwelijk brons toont een groep uitgemergelde hongerlijders : vier levende skeletten. De moeder, in lompen, rechtop gezeten, drukt haar kind tegen zich aan. Ze huilt - vertwijfeld het hoofd ten hemel - van honger en angst. Twee uitgeteerde, haast naakte mannen leunen, stervend, weerszijden tegen haar aan.

Atelierfoto met de plaasteren versie van de *Hongersnood*. (Foto A. Walgraef)

Het bronzen beeld in de huidige Hortus-tuin. (Foto A. Walgraef)

Hoe ontstond dit penibele beeld ? Hoe belandde het in deze vredige tuin ? Jules Van Biesbroeck Jr., toen 28, vervaardigde het in 1901, het jaar na zijn geruchtmakende gouden medaille te Parijs, en het jaar van een nieuwe gouden medaille te München. In 1908 werd het in brons gegoten, zoals blijkt uit het monogram en de datering op de sokkel links achter. De kunstcriticus Albert Dutry schreef toen in *Le Bien Public* : *Ceux qui verront ces corps terriblement amaigris, crieront à l'invraisemblance à moins qu'ils n'aient vu, dans les "Missions belges", ou dans quelque autre périodique, ces attristantes photographies d'affamés de l'Inde, qui ont documenté le statuaire tout en lui laissant l'occasion de montrer sa science anatomique, hélas ! plutôt ostéologique, et une pitié qui, quoi qu'il paraisse, n'a rien de théâtral.* (2)

Zou de inspiratie komen van beelden uit het toenmalige Indië, zeker is dat teringlijders uit de Bijloke model stonden. Van Biesbroecks dochter getuigt, dat haar vader vaak ontroerd de schrijvende anecdote vertelde, dat één van de TBC-lijders weigerde te poseren omdat hij nog niet *van pas* was.

Het beeld werd weinig geëxposeerd. Het kwam op geen triënnale. In 1904 stond het in het atelier van de Van Biesbroecks in de coöperatieve bakkerij van *Vooruit* aan de toenmalige Nijverheidslaan, de huidige Nieuwe Vaart. Dit atelier hadden vader en zoon Van Biesbroeck zeker al in 1901, maar de openstelling gebeurde pas in 1904 met een eerste individuele tentoonstelling van Jules Jr. Het was tevens een retrospectieve van zijn productie van de laatste tien jaar. Onder de vijftig nummers waren er tien beeldhouwwerken. Naast het plaaster voor de groep *De Honger* was er een project voor het François Laurentmonument, dat pas vier jaar later zou ingehuldigd worden. (3)

Van Biesbroeck werd invloed van Constantin Meunier aangewreven. Ten onrechte vonden sommigen, want zoals J. Luc in *De Waarheid - Vlaams Socialistisch Maandschrift* schreef : *Men kan toch zwoegers en ellendigen niet steken in een salonpak met gefriseerd haar en gedraaiden knevel !* (4) In 1919 werd de *Hongerdood*, zoals het beeld ook genoemd werd, tentoongesteld op de *Terza Esposizione d'Arte al Kursaal Biondo* in het Siciliaanse Palermo. In de *Cronache Nazionale* werd het geprezen als een grondige studie, die huiveren doet, omdat in een beschaafde tijd sommigen geen kruimel brood hebben, en als een plechtig protest tegen weelde en lafheid van een burgerij, onverzadigbaar in goud en grillen. (5)

In de twintigerjaren werd hier te lande een afbeelding van het plaaster op postkaartformaat verkocht tegen 25 ct. voor de bestrijding van de Russische hongersnood.

Intussen was het beeld opnieuw te Gent beland. Getuige Frédéric de Smet in *Le Bien Public* : *On n'écrit pas l'histoire de l'art comme on la désire,*

mais comme elle est; si des chapitres manquent à la table, c'est que les historiens étaient ou des négligents, mot encore aimable, ou des incompetents. L'oeuvre de Jules Van Biesbroeck est considérable tant en peinture qu'en sculpture, mais jusqu'à présent "officiellement" nous n'en savons rien, et nous devons, pour le savoir, non pas nous rendre au Musée, mais dans un local d'ouvriers maçons qui n'ont pas permis que le groupe "la Famine" de notre concitoyen reste sans abri. (6)

Eind der twintigerjaren verhuisde Van Biesbroeck van Bordighera naar Algerië. In 1935 kwam hij naar Gent terug, maar vestigde zich in 1939 in Vorst. Hij bood toen aan het Gentse Museum voor Schone Kunsten vier werken voor aankoop aan; drie bronzen : *Fabriekarbeidster en dochter*, *Portret van mijn vader* en de *Hongersnood* en een plaaster de *Philosoof*. Voor *La Famine* werd 25.000 Fr gevraagd. Alleen het eerste gepatineerde brons werd aangekocht voor 7.500 Fr en staat thans grondig weggeborgen in de reserve van het museum. (7)

De Hongersnood werd in april 1940 in depot gegeven aan Michel Thiery voor het Schoolmuseum. Dit tesamen met elf plaasteren beelden. Verschillende zouden op hun plaats zijn in een Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, nl. de stèle voor het graf van Jan Foucaert en de drie zijden van de onvoltooide tweede versie van *Monument voor Onze Doden*. Verder waren er nog : *de Filosoof*, *Eros*, *Adam en Eva*, het monument Hubin en de bustes van Fauconnier, Wannyn en Dr. Van Cauwenberghe. (8)

Medio 1945 bevond *La Famine* zich in een van de centrale zalen van het Schoolmuseum, dat in september 1944 te lijden had onder de bombardementen. (9)

Eind 1948 ontving de opvolger van Michel Thiery, Robert Piette, vier nieuwe beelden in depot : de bustes van een Vlaamse Arbeider en van Edward Anseele, de kop van Edmond Van Beveren, en de meer dan levensgrote kop van Eedje. (10)

In maart 1952 overwoog Van Biesbroeck, die intussen van Vorst naar Ukkel was verhuisd, nog andere beelden aan het Schoolmuseum in depot te geven. De conservator liet hem echter weten, dat het absoluut onmogelijk was nog nieuwe beeldhouwwerken in de museumzalen onder te brengen. *En bon Gantois, il me semble que c'est notre Musée des Beaux-Arts qui devrait abriter les oeuvres du grand artiste de renommée mondiale, dont Gand a tout lieu d'être fière (et qui - au fond - doit certainement être demeuré un "bon Gantois" également, malgré ses multiples voyages et séjours à l'étranger !)* Piette was bereid met de toenmalige conservator van het Museum voor Schone Kunsten, Paul Eeckhout, hierover te onderhandelen. Ook de musea van Brugge, Kortrijk en Doornik werden gesuggereerd. Het antwoord van Van Biesbroeck hierop is niet gekend. (11)

Postkaart Voor het hongerende Rusland - Pour la Russie affamée. (Copyright A.M.S.A.B. = Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging).

La Famine verhuisde op een gegeven ogenblik naar de tuin, en de andere in depot gegeven beelden geraakten op onverklaarbare wijze zoek ! Zonder succes probeerde de familie Van Biesbroeck na de Tweede Wereldoorlog het beeld als een gedenkteken voor een gevangenschap te laten aanvaarden.

NOTEN

- (1) Het museum ging in 1960 dicht. Vanaf 1965 verhuisde de collectie naar een vleugel van de Sint-Pietersabdij.
Eind van de jaren zeventig werd het herwaarderingsproces van het Berouw ingezet. In 1980 werd het geheel als stadsgezicht beschermd door de overheid. De tuin was toen totaal verwilderd. In 1982 begonnen de restauratiewerken aan het museum en de heraanleg van de plantentuin. In 1986 werden de serres, die verroeste ruïnes waren, totaal vernieuwd.
- (2) A.D. *Autour du monument Laurent*, in *Le Bien Public*, 1908.
- (3) *Catalogus der genummerde tentoongestelde werken*, Gent, 1904, nr. 22 & 32.
Jean Coeur *L'exposition Van Biesbroeck à Gand*, in *Le Peuple*, 4.4.1904. A. Bogaerts *De Tentoonstelling der werken van Julius Van Biesbroeck*, in *Vooruit*, 4. 1904.
- (4) J. Luc *Tentoonstelling der Werken van Juul Van Biesbroeck*, in *De Waarheid - Vlaamsch Socialistisch Maandschrift*, jg. 2, 1904, p. 150.
- (5) *A proposito della terza Esposizione d'Arte al Kursaal Biondo*, in *Cronache nazionale*, Palermo, 19.1.1919.
- (6) Frédéric de Smet *Exposition Jules Van Biesbroeck*, in *Le Bien Public*, 12.12.1923.
- (7) Museum Schone Kunsten, Gent; Brief van V.B. aan de Voorzitter en de Leden van de Commissie van het Museum; 20.05.1939.
Museum Schone Kunsten, Gent; Brief van V.B. aan Dupuis; 11.11.1939.
Museum Schone Kunsten, Gent; Inventaris 1939 - AJ.
- (8) Archief Violet Van Biesbroeck; depotontvangst 12.4.1940.
Voor het *Monument voor onze Doden* en de stèle voor het graf voor Jan Foucaert, zie *Ghendtsche Tydinghen*, 1986, nr. 4, p. 206-211; nr. 5, p. 260-262.
- (9) Archief Violet Van Biesbroeck; depotontvangst 15.06.1945.
Id.; Brief van R. Piette aan V.B.; 8.6.1945.
- (10) Archief Violet Van Biesbroeck; brief van R. Piette aan Hublé; 27.9.1948. Id.; Brief van R. Maréchal aan Violet Van Biesbroeck; 11.10.1948.
- (11) Id.; Ongesigneerde brief naar V.B.; 25.3.1952.

André DESPRETZ

VAN ALLE MARKTEN THUIS

Deel 5. De Veemarkt, de Peerdemarkt, de Houtmarkt, de Karnemelkmarkt, de Vlasmarkt, de Oude Beestenmarkt, de Ossenmarkt, de Varkensmarkt, de Schaaпmarkt, de Kalvermarkt, de Nieuwe Beestenmarkt, de Bezemmarkt en het Slachthuis

De Veemarkt

De oudst ons bekende plaats waar men vee verkocht was de Veemarkt, ook wel Peerdemarkt genoemd (1). Deze markt werd in de XVIe eeuw voor een deel gehouden aan het oosteinde van de toenmalige Koningstraat - de huidige Vlasmarkt - en ook langs de huizen van het nu verdwenen St.-Jacobskerkhof "tot aen 't Crochtjen".

In de hogervernoemde Koningstraat hield men in de XVIIe eeuw de Garenmarkt. (2) Het is nu nog de gewoonte regelmatig gebouwen of openbare plaatsen van bestemming te veranderen naarmate de economische of sociale noodwendigheden van het ogenblik. Zo ook met de Oude Veemarkt, waar men in de XVIIIe eeuw ook hout, stro en karnemelk verkocht. In 1789 werd er in elk geval een recht geheven van 6 deniers voor ieder paard en hoorndier, drie deniers voor ieder "verken" en schaaп. Voor een met hout of stro geladen wagen 3 deniers en even veel voor elke ton karnemelk. De Karnemelkbrug verbond voorheen de twee delen van de Steendam over het Baudeloleitje. Volgens Lodewijk Lievevrouw-Coopman had zij die naam te danken "aan de geest ener boerin die te veel water in haar melk gedaan had en alle nachten op de brug kwam te staan te middernacht roepende :

Keeremelk, keeremelk !

'k Heb mijn arme ziele vergeten

Want 'k heb meer water dan melk gemeten."

Zulke legenden gingen er 100 jaar geleden nog als zoete koek bij onze goedgezovige voorouders in. Dat de opbrengst van de karnemelkverkoop ook niet alles was en de opbrengst even afgeroomd was als de melk blijkt uit het feit dat men een rentenier die met weinig moest leven een "kirremelkrentenier" noemde. In 1531 noemde men de plaats pas echt de "Karnemelkmarkt". De brug heette men eertijds de St.-Jacobs- en Kerkbrug naar de in de nabijheid staande St.-Jacobskerk of ook wel Steenbrug of Steendambrug als zijnde het begin van de weg die naar de St.-Jorisbrug liep en er sedert onheuglijke tijden gemaakt werd door er de lage gronden met stenen, gruis of puin op te hogen. Bij de Karnemelkbrug stond vroeger ook een stadspoort : de Steenpoort of Kernemelkpoort. Ze werd in 1523 afgebroken. (3)

Even daarnaast, vóór het St.-Jansgodshuis, thans verkoopzaal St.-John,

hield men eertijds de Verkensmarkt. De biggetjes of “viggens” van 6 tot 8 weken werden er in een “virkenskevie” - een soort niet te hoge langwerpige rieten mand - heen gebracht. Men rangschikte er de dieren volgens soort ; “de maghere verkins aen den messinc, ende de vette voor onser Vrouwen van sent Janshuuse”, zegt een XVIe eeuwse oorkonde.

De Oude Beestenmarkt

Van af 1629 verhuist men de Beestenmarkt naar het oosteinde van de St.-Jacobs-Nieuwstraat. Deze straat was onder verschillende andere benamingen gekend. Zo heette ze in de XVIe eeuw den Aert (4), den Ouden Coornaert (5), de Witten Aert (6) in 1629 en de Wetterschen Aert (6), naar de herberg “Wetteren” (7) die aan de Neder-Schelde lag en in 1705 toebehoorde aan de stad en met twee aanpalende woningen toen nog was ingericht als huisvesting voor soldaten.

Waar markten zijn is volk en is er ook geen tekort aan herbergen. Zo kennen we den Vlieghenden Hert, den Calverdans, Casant, de drie Cuenijnghen en de Roode Poorte : “een schoon ende welgheleghen huys, synde een herberghe met de erfve achter ende voorpoorte, midtsgaders stallingen daermede gaende... op de Beestenmerct...” (8), en ook een aantal brouwerijen : de Cogghe, ’t Pothiser en de Sonne, die voor het bier zorgden om de droge koopmanskelen te spoelen.

Het was op de hoek vóór de Sonne dat men de nieuwe Varkensmarkt hield tot tegen een plaatsje met een watertrap aan Betsaerde (9). Het was een kleine vierkante plaats die vroeger Ossenmerckt of Ossenmarkt heette. Daar tegenover is de Beestenmarkt, een groot langwerpig plein aan de oevers van de Nederschelde “voorzien van twee ryen arduinen stylkens door yzeren leuningens verbonden, waeraen de koeijen, hier des vrijdags te koop gesteld worden vastgemaakt”.

In de onmiddellijke omgeving had men de Kalvermarkt. Van 1629 tot 1855 werden daar ’s vrijdags de kalveren verkocht. De Gildestraat, Tussen ’t Pas en de Korte Zilverstraat komen op dit pleintje uit.

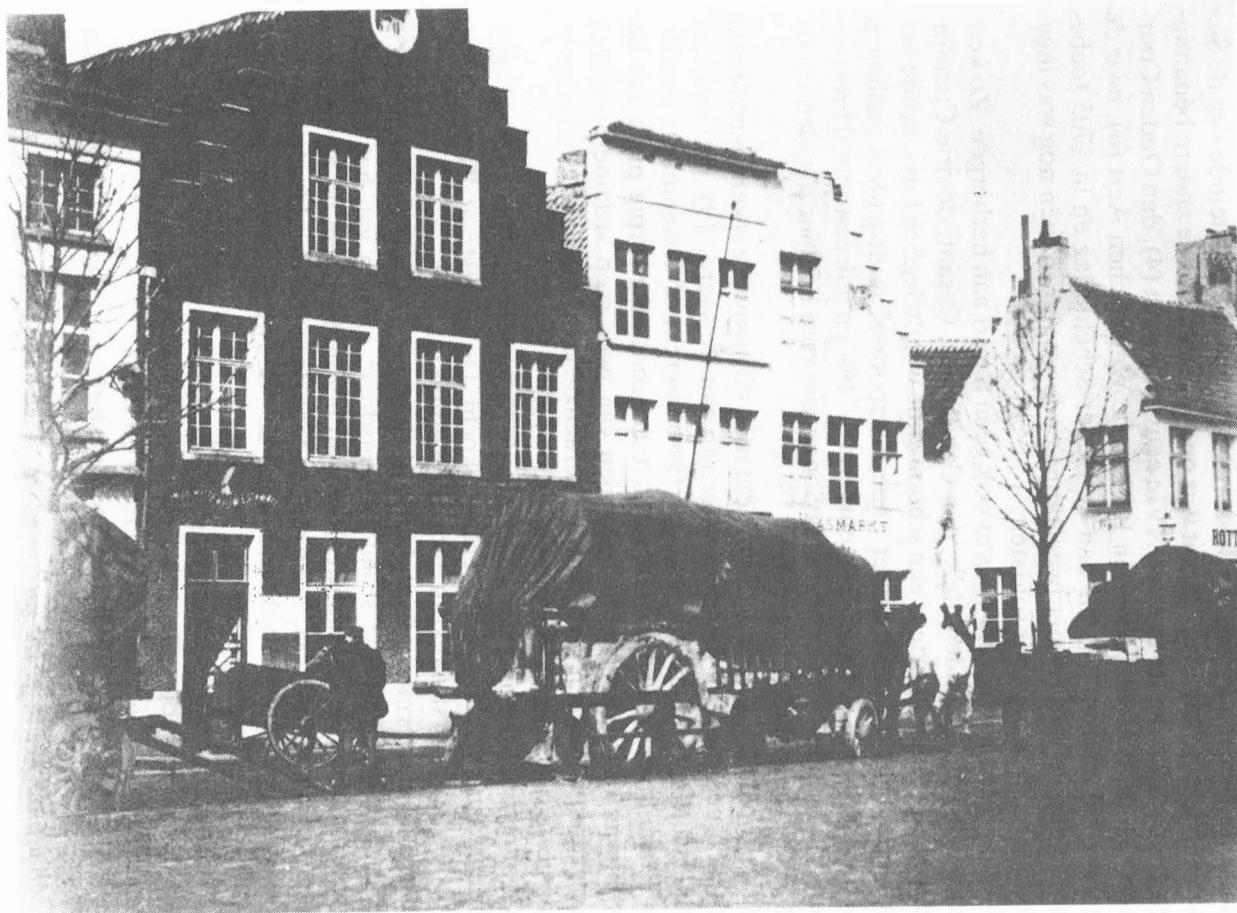
Van aan de Kalvermarkt leidt de Houtbriel naar de Oude Schapenmarkt. Oorspronkelijk heette de straat St.-Jansdreeve en liep van het St.-Jansbrugskens tot aan de Vlasmarkt. Reeds in het midden van de XVIe eeuw vinden we Schaepmaerckt. Toen men in 1858 de markt overbracht naar het plein voor het nieuwe slachthuis werd de Nieuwe Beestenmarkt omgedoopt in Oude Beestenmarkt.

De “Wegwijzer voor Gent en Oost Vlaanderen” voor 1905 vermeldt volgende uurrooster voor “Beestenmarkten” en aanverwanten :

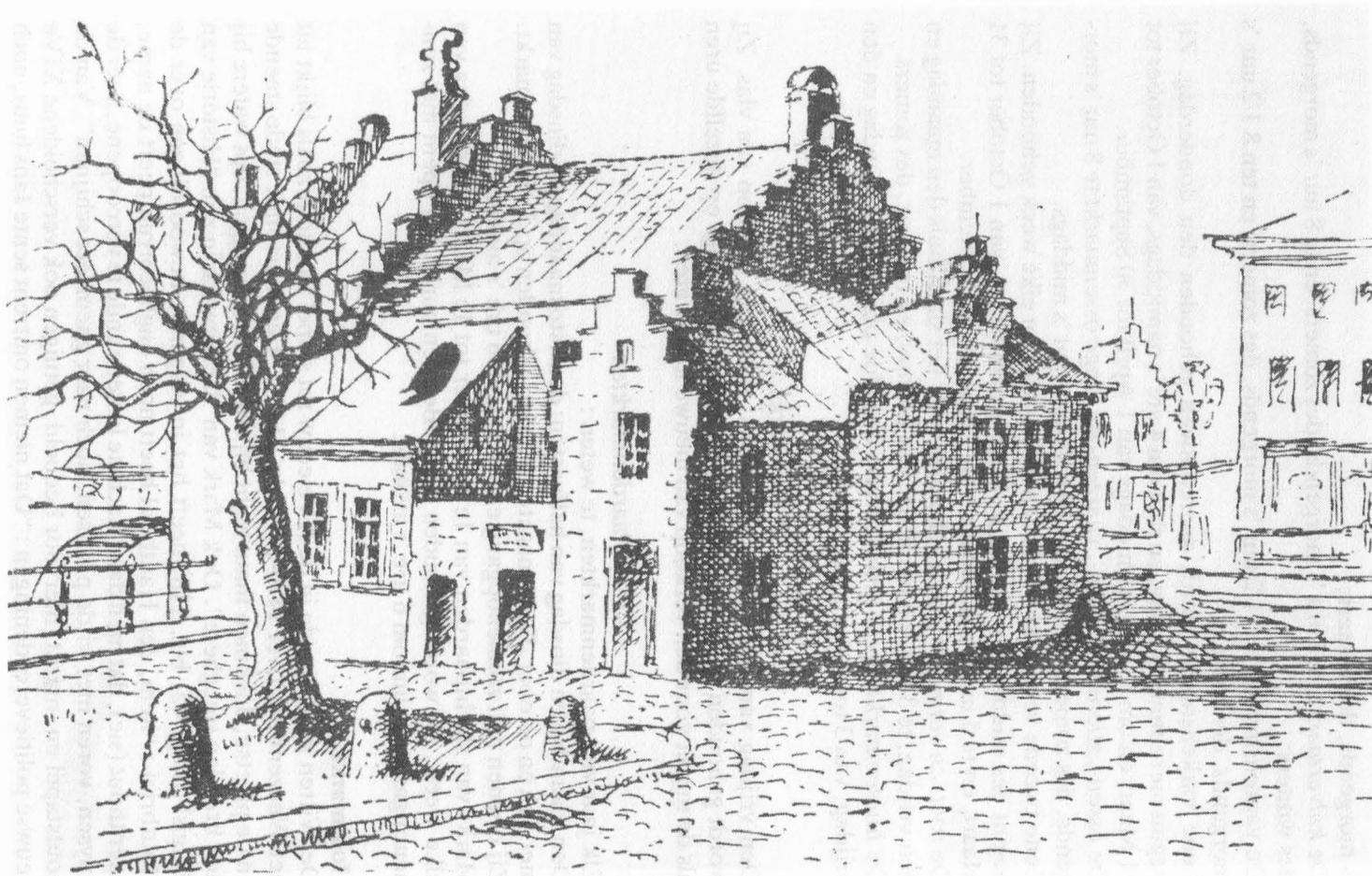
MARKTEN TE GENT

De *veemarkt* wordt gehouden op de Beestenmarkt, den vrijdag van elke week, op de volgende uren :

De *schaapmarkt*, te 6 1/2 uur ’s morgens, des zomers, en te 7 1/2 uur

Beestenwagens op de oude Beestenmarkt voor het aanwervingskantoor van het leger in estaminet "De Witte Mauw". Verder de herbergen "Vlasmarkt" en "Rotterdam". (Foto Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten.)

De Oude Beestenmarkt : links de Nieuwbrug over de Nederschelde. Op de achtergrond de Reep. De varkensmarkt had voor het huis op de achtergrond plaats. Op het voorplan : de arduinen paaltjes van de Beestenmarkt.

's morgens, des winters;

De *kalvermarkt*, te 7 uur 's morgens, des zomers, en te 8 uur 's morgens, des winters;

De *varkensmarkt*, te 7 1/2 uur 's morgens, des zomers, en ten 8 1/2 uur 's morgens, des winters;

Eene varkensmarkt wordt daarenboven gehouden den donderdag. Zij begint met zonnenopgang, en sluit om 4 ure 's namiddags, van 1 October tot 31 Maart en om 5 ure 's namiddags van 1 April tot 30 September.

De *ossen-*, *stieren-*, *koeien-*, *vaarzen-* en *jonge ossenmarkt* te 8 uur 's morgens, des zomers, en te 9 uur, des winters, tot 's middags.

Eene tweede veemarkt wordt den *woensdag* van elke week gehouden. Zij begint des middags en eindigt te 4 uur 's namiddags, van 1 October tot 31 Maart, en te 5 uur 's namiddags, van 1 April tot 30 September.

De *roet-* en *vetmarkt* wordt gehouden vóór het slachthuis den maandag en den vrijdag, te 3 uur 's namiddags, des winters, en te 5 uur, des zomers.

De *huidenmarkt* wordt gehouden op dezelfde plaats den maandag en den vrijdag, van 3 tot 5 uur 's namiddags.

Vlasmarkt

Den vrijdag van elke week, eene markt voor den verkoop van vlas. Zij wordt gehouden in de Kammerstr.; zij begint en eindigt op dezelfde uren als de markt voor den verkoop van nieuwe koopwaren.

Paardenmarkten

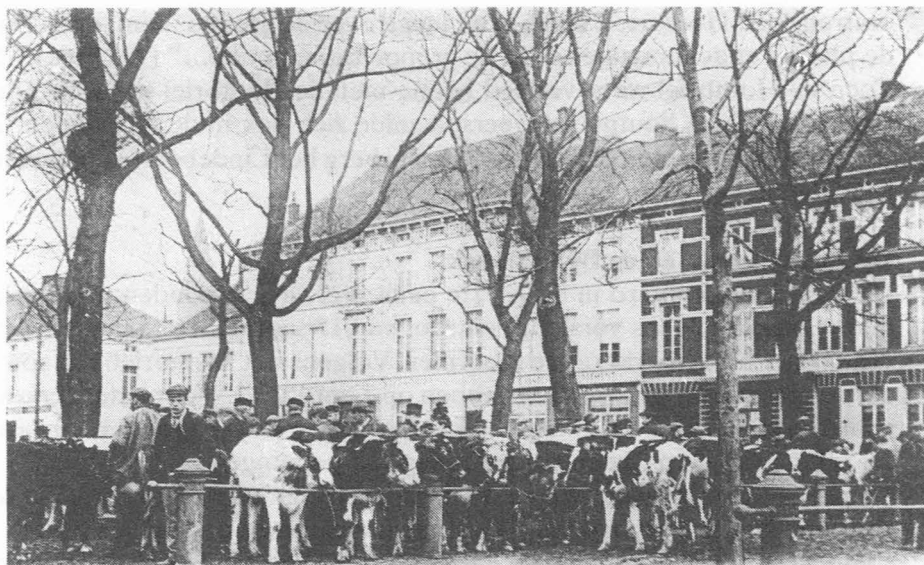
Elk jaar vier paardenmarkten, te weten :

Den maandag en dinsdag van halfvasten; den 1ste maandag en dinsdag van mei, juli en october. Deze markten worden gehouden op de Beestenmarkt. Zij openen met zonnenopgang en sluiten om 6 ure 's avonds.

Markt van slachtpaarden van 1e November tot 1e Maart den dinsdag van elke week. Zij wordt gehouden op de Beestenmarkt. Zij opent met zonnenopgang en sluit om 6 ure 's avonds.

Houtmarkt

De Witten Aert diende in de XVe eeuw tot stapel van hout zoals blijkt uit het Weezenboek over 1470-1471 blz. 114V : "Een huus ende stede staende an de plaetse, daer men thaut leght bij der nieuwer bruggen, upt watere bij den breedten steeghere". Ook Mark van Vaernewyck in zijn "Historie van Belgis" (kap. 45, blz. 118) heeft het in volgende bewoordingen over de Houtbriel : "item, den Hautbriel heeft noch onghecorrumpeert de name, naer thout (sic), dat men daer placht te lossene ende te vercoopene, daer de huysen, voren met wijde plaetsen, noch naer ghemaect schijnen". Van de houtstapel en -markt, hiervoor bedoeld, getuigen ook verscheidene XIVE eeuwse politieverordeningen : "Dat niemen omtrent sente Jans huus, noch

GAND. - Marché au Bétail

Sept. 1. N. 8

17 - 6 - 1902

Albert Sugg

De nog niet overdekte Nieuwe Beestenmarkt in 1902. (Foto Albert Sugg - Gent. Verzameling E. Levis)

Gand — L'Intérieur de l'Abattoir.

230 — Héliotypie De Graeve, Gand

Het oud slachthuis uit 1858 gebouwd door Louis Roelandt voor de vernieuwing. Interbellum. (Foto - Héliotypie De Graeve Gent. Verzameling E. Levis)

omtrent den Houtbriel, enich hout leege over de greppe, nemaer dat men de plaetse ende de straten over de greppe ruim houde..." (1371 en 1375). Toen de Houtbriel werd verlegd heette men de Houtbriel wel eens Oude Houtbriel. Deze houtmarkt weerspiegelde zich ook in de huisnamen. Zo vinden we er een huis in de Saghe, de herberg het Lindeboomken dat later het Oraigneboomken zou worden.

De Paardemarkt en de Bezemmarkt

De Paardemarkt werd in de XVIIe eeuw wel eens gehouden op de Vlasmarkt, maar volgens vorstelijk octrooi van 15 september 1533 was er een vrijdagse Paardemarkt op de Koornlei. Volgens het Memorieboek zou de eerste markt daar plaatsgehad hebben op 1 april 1563. Voor ieder verkocht paard betaalde men op elke pond groote van de prijs 1 groot en 2 grooten bij ruiling van de paarden zonder opleg van penningen.

Daarmee nauw verwant waren de peerdevoerliên of waghenaers, die ook daar hun standplaats hadden. Wagenaars vindt men ook op de Graslei, de Lievekaai, het Sluizeken en de Predikherenlei waar ze hun brood verdienen met het vervoer van geloste scheepsgoederen...

Toen de Bezemmarkt op 6 januari 1837 van de Appelmarkt op de Kleine Koornmarkt moest verhuizen, moesten de bezemboeren ook naar de Koornlei.

Veruit de gekendste paardenmarkt was de Meimarkt op het St.-Baafsdorp. Na de Karolijnse Concessie, die o.a. de afbraak beval van de St.-Baafsabdij en het oprichten van een Spaanse dwangburcht tegen Gent, verdween de Negenmeimarkt naar St.-Amandsberg, waar hij nu nog steeds doorgaat.

De Nieuwe Beestenmarkt en het Slachthuis

Van het oorspronkelijke, in het midden van de vorige eeuw gebouwde slachthuis is alleen de vleugel langs de gelijknamige straat over. Tegen de Visserij geeft een paviljoenvormig gebouwtje met arduinen poortomlijsting en trekkap op het dak ons nog een vaag idee van de oorspronkelijke architectuur.

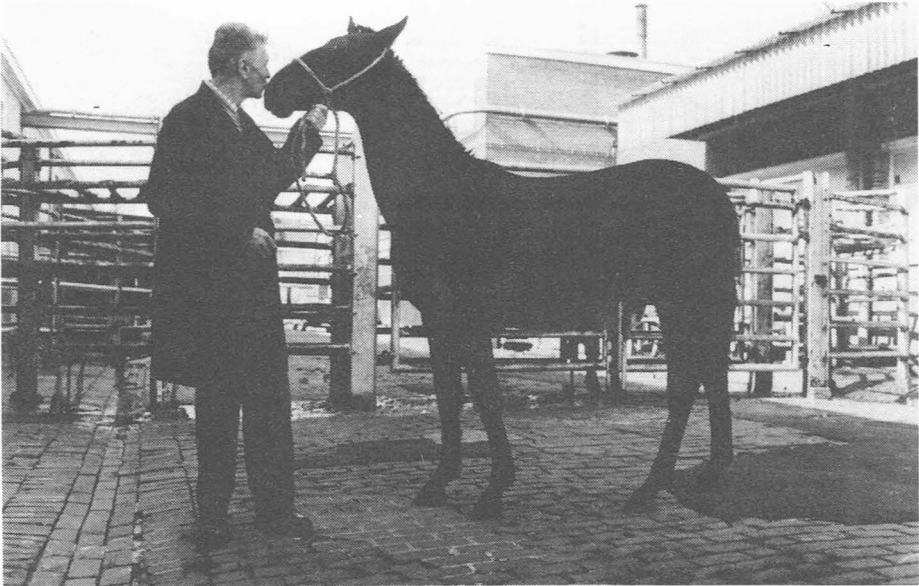
Met de bouw van het slachthuis werd begonnen zodra het Spanjaardenkasteel volledig afgebroken was. Dit gebeurde tussen 1843 en 1846. Het stadsbestuur gaf in 1853 de opdracht aan architect Roelandt en na de aanpassing van de plannen door stadsarchitect Pauli werden in 1854 de funderingen gelegd door de bouwmeester-ondernemer Van de Capelle. De bovenbouw werd nog hetzelfde jaar toevertrouwd aan de aannemer van openbare werken Hoste. Omstreeks 1857 waren de werken beëindigd (10). Circa 1950 werd een vleugel langs de Nieuwe Beestenmarkt vervangen door het huidige, zakelijke bakstenen hoofdgebouw en in 1963 werden nieuwe vleugels aan de Gandastraat en Voorhoutkaai naar het ontwerp van stadsarchitect J. Trefois toegevoegd. In 1987 werd het slachthuis gesloten

Het Stedelijk slachthuis met overdekte markt. (Foto Michiel Hendryckx. Archief "De Gentenaar" - 24 nov. 1983)

90e en allerlaatste wedstrijd "Vette Os" op de Beestenmarkt voor het slachthuis op 20 maart 1988. Als alles naar wens verloopt verhuizen de dikbillen volgend jaar naar de Groothandelsmarkt. De eretitel "Vette Os" is overigens een twijfelachtige eer want de winnaar wacht hetzelfde lot als de verliezer : het slagersmes... (Foto Michiel Hendryckx - Archief "De Gentenaar".)

30 nov. 87. Een kus tot afscheid. Het laatste paardje wordt naar de slachtbank gevoerd. Het Stedelijk Slachthuis wordt gesloten per 1 oktober 1987. De beestenmarkt blijft doorgaan. (Foto Michiel Hendryckx. Archief "De Gentenaar")

en werd het laatste paardje er geslacht.

Omstreeks 1858 werd de Veemarkt van de Oude Beestenmarkt bij de Nederschelde overgeplaatst naar het plein voor het slachthuis. Thans is daar de Hondenmarkt en de markt voor kleinvee en andere dieren gekomen.

Het rechthoekige plein voor het slachthuis werd in 1929 voorzien van een overkapping zodat het vee en de kooplui tegen wind en weer min of meer beschut waren. Talrijke huizen uit de buurt zijn met betrekking tot de veehandel als winkel of als opslagplaats ingericht. Ook de opschriften op de café's als : In de Nieuwe Ossepoot, In de Zwarte Ram, 't Stierke, enz... en de straatnamen : Oilamstraat, Ossenstraat en Stierstraat, verwijzen naar de functie van het plein...

Biestige proât

Dat Gentenaars vooral in hun verwijtsels de beest kunnen uithangen hoeft geen betoog. Een willekeurige greep uit volgende Gentse taalschat zal U overtuigen : virkespeinse, olifant, marteko, roste kiekendief, steinezal, viswijf, koe, hoerenbok, teve, soepkieken, pirdezage, gèsgiete, palink, koerskemel, stomme goele, uil, pirdemuile, virken, tekenterter, giete, slangevel, mossel, serpent, teek, schaap, virkeskop, enz... enz...

Wie zulke taal gebruikt "heeft op den Biestemort schole gelegen" of "die zijn huis staat op den Biestemort".

Lodewijk Lievevrouw-Coopman vermeld in zijn Gents Woordenboek nog volgend knuffelversje voor de “giestige meuleneirs” die hun kinderen eens aan het lachen willen krijgen :

“Plak ga naar de mort
en hij kuupt een koe
een beetse pensen
veur de zieke menschen
een beetse lever
veur de zieke wever
en een hiel klein
kriebelinkske toe !” (12)

En dan kittelt men de hand van het kind.

Eddy LEVIS

NOTA'S

- (1) “Twee woonsteden, van audts ghenampt den *Crocht*, ghestaen ende gheleghen ten voorhoofde up de Peerdemaerct by Ste Jacobs kerchof.” (*Idem*, 1622-1623)
- (2) “Huys in de Conynckstraete, by de oude Veemarct, nu ghenampt de Garenmarct, (bij) thuus den *Wildeman*, eertyds *het Sweert*.” (*Acten en Contracten*, gedeelte, 1643-1644, 40v).
- (3) J.J. Steyaert : P. 159.
- (4) “Huus... up den nieuwen haert, gheheeten de *Witte Mauwe*”. (*Act. en Contr.*, keure, 1606-1607, 106).
- (5) “Een huus... ten voorhoofde op den audden Coornaert, bij de Nieubrugge, achter uitcommende met een poorte in de Meerelbeekstraete”. (*Idem*, 1623-1624, 7v).
- (6) “Huus... op den Wetterschen aert, haudende op d'een syde den houck van de Meerelbeekstraete...” (*Idem*, gedeelte, 1626-1627, 208v).
- (7) “... Een huys, op de Verckensmarkt, gheheeten *Wetteren*... (*Not. acten* van 1663).
Den Wetterschen aert, nu de *Beestenmaerct*”. (*Idem*, 1639-1640, 40v).
- (8) Condit. van verkooping, gedeelte 171.
- (9) “Een huus ende brauerije, ghenampt de *Zonne*,... ande Nieubrugge, achter uitcommende up zeker plaetseken ghenampt *Betzaerde*, de riviere van de Schelde ter eender zijde ende zeker cleen straetken streckende ter andere... (1596).” (*Verkoopingen bij decreet*).
“Huus... ten voorhoofde by de Nieubrugge, up de nieuwe Verckensmaerct, ghenampt *de Zonne*, streckende tot jehens den watersteegher, de riviere vande Schelde loopende daerneffens ter eender zyde ende ter andere het *Zonne*-straetken, achter uitcommende up het plaetseken, ghenampt *Betsaerde*, wesende den gheheelen teerlynck...” (*Act. en Contr.*, keure, 1639-1640, 61).
“Huus... drye woonsteden zynde, ende wesende eenen gheheelen teerlinck... ten voorhoofde up de nieuwe *Beestemaerct*,... van oudts ghenampt de *Sonne*, up

deende zyde streckende de reviere van de Schelde, ende ter andere zeker straetken commende achter uytte met eene groote poorte op zeker plaetse, ghenaeamt *Betsaerde*.” (*Idem*, 1649-1652).

“Compareerde jn persooene jr Philips de la Motte, heere van Ingoyeghem, onderbailliu deser stede, den welcken kende... vercocht thebben... Jan de Herrera, capitain van eene compaignie libre, ten dienste van S. M... een huus... wesende diverssche woonsteden... by de Nieuwbrugge, streckende tot jehens den watersteeghere, de riviere van de Schelde loopende daerneffens, ter eender zyde, ende het straetken ter andere zyde, achter uutcommende op tplaetseken, ghenaeamt *Betsaerde*, wesende den gheheelen teerlynck, metgaders al het recht ende actie, dat hem heere vercoopere is competerende an seker eervve voor (voors. huus gheleghen.” (*Idem*, 1643-1644).

“Huus ende stede staende up twater, dat men eedt te Beedsaerde.” (*Idem*, 1406-1407, 21).

- (10) Gids voor het Museum voor Stenen Voorwerpen en Ruïnes van de St.-Baafsabdij. Gent 1973.
- (11) Stadswandeling door de wijk St.-Macharius” Patrick Viane, Inge De Waele en Ginette Schollaert. (Ge. B. Ak) Gent nov. 1984.
- (12) Lodewijk Lievevrouw-Coopman. Gents Woordenboek blz 693.

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDATIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1900. Op de Vlaamse Kaai te Gent in de gevelversiering van de pittoreske “Villa van Eyck” ontworpen door architect Jacob Semeij zien we de portretten prijken van Hubert en Jan naar het voorbeeld van de vermeende portretten op het gestolen paneel, terwijl dat van Margaretha het portret van Jan’s vrouw (Brugge, Groeninge) lichtjes voor ogen roept (296). Een andere gevelversiering uit die periode (1900-1904) waarop de van Eyck’s gevierd worden, zien we op de buitenmuur van het Gents Museum voor Schone Kunsten. Deze geschilderde fries door Jan Delvin stelt de geschiedenis van de kunst voor. Op een fragment zien we de onthulling van het Lam Gods, dat moeizaam geopend wordt door een leerling (mogelijks Rogier Van der Weyden), wat direkt verwijst naar het verlies van de verkochte luiken (297). De kartoens van deze fries worden bewaard in de Gentse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (vriendelijke mededeling van E. Van Muylem).

1900-1902. De Parijse uitgave Album Photographique Universelle wijdt een nummer aan het Lam Gods (vriendelijke mededeling F. Van Bost).

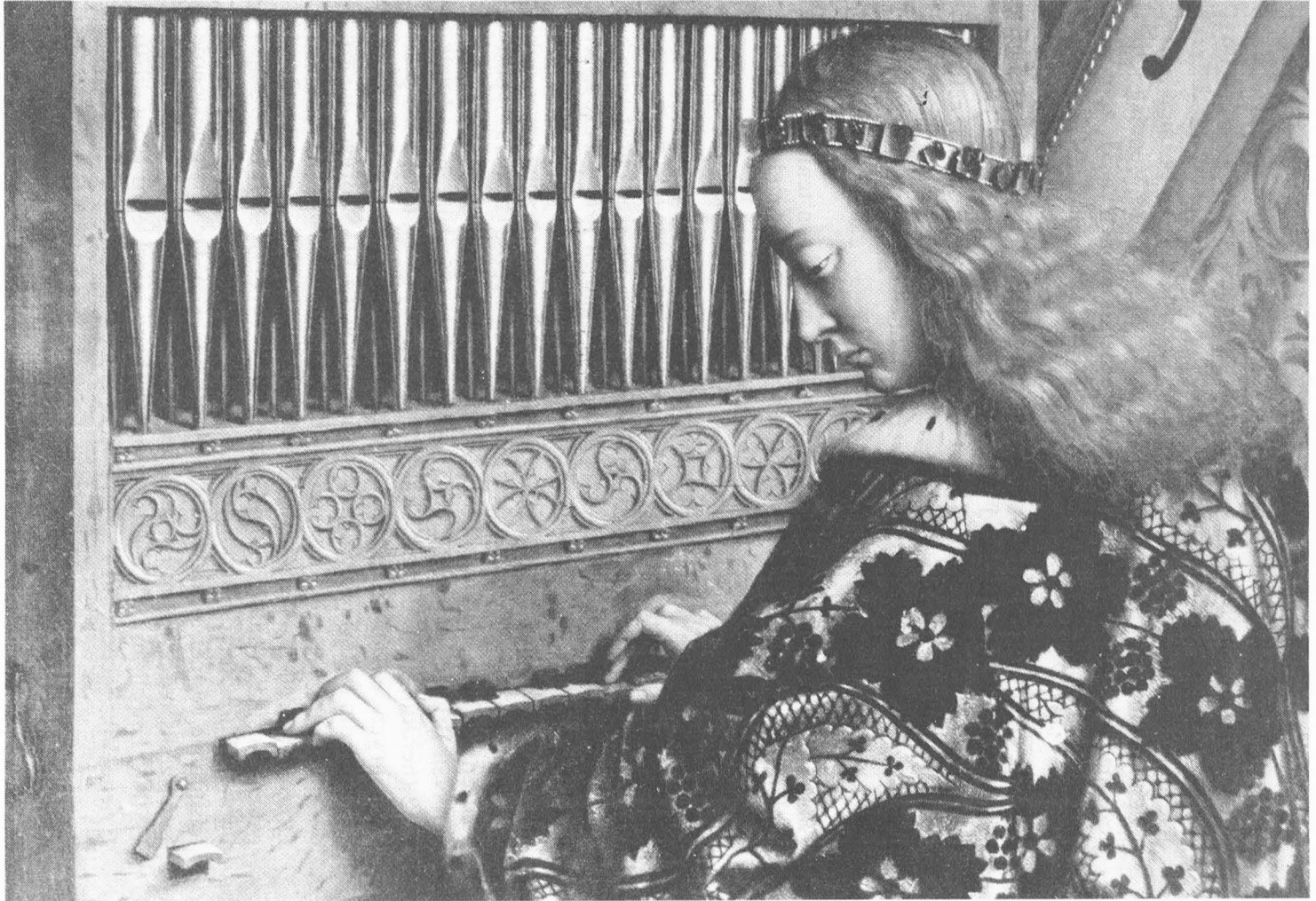
1902, Juni 15 - september 15. De Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België leent voor de Brugse expositie van Vlaamse primitieven de panelen van Adam en Eva uit. In de briefwisseling rond 1900 weigert de Gentse kerkfabriek de middenpanelen uit te lenen voor deze expositie. Ter gelegenheid van deze grootscheepse tentoonstelling sloeg men een gedenkpenning met als beeldenaar Jan van Eyck en Hans Memling. Op deze medaille van Edouard Dryepondt werden de namen van de voorgestelden verwisseld (298).

1903. Te Gent wou men Hubert van Eyck zijn rechtmatige plaats naast Jan terug laten innemen. Er werd voorgesteld om de grafsteen van Hubert terug te plaatsen in de Vytkapel gevat in een bronzen omlijsting, die geflankeerd werd door 2 allegorische figuren; dit alles tegen een zwart-marmeren muurbekleding. Spijtig werd dit ontwerp van Julien Dillens niet uitgevoerd (299).

1905. Het Gents Museum voor Schone Kunsten wil een tentoonstelling wijden aan van Eyck, doch de kerkfabriek weigert om de 4 middenpanelen uit te lenen, waardoor deze expositie niet doorgaat.

1906-1914. A. Sugg geeft als postkaart nr. 318 een zicht van het Lam Gods uit (300). Op de postkaart met een zicht op het Lam Gods door De Graeve Gand uitgegeven door Star (nr. 5B)(1908) lezen we reeds achteraan : "Exposition Universelle & Internationale de Gand en 1913". Deze kaart werd uitgegeven ter vervanging van deze der gesloopte oude St.-Michielsbrug. Waarschijnlijk met het oog op de Wereldtentoonstelling gaven ook particulieren zoals Waen Lienders Editeur Gand Deposé (1908-1910) postkaarten van het Lam Gods uit. De vroegste postkaarten uitgegeven door Ed. Nels Bruxelles van het Lam Gods (Serie 3, nr. 55) dateren rond 1908-1912 (herdruk : Nels-Ernest Thill 1920-1925). Zij gaven tevens een postkaart uit van de Antwerpse kopie (nr. 334, 1910-1920), gefotografeerd door LL (Neurdin & Levie Reunir). Voor de Edition d'art L.S. Bruges uitgave der postkaarten van het Lam Gods gebruikte men de foto van Hoffman Dresden (14260-75A) (ca. 1910). Ook G. Hamachen Edit. Bruxelles-Gand gaf een postkaart van het Lam Gods uit (6 bis 14) (1910-1914). Mogelijks door de Wereldtentoonstelling gaf Le Soir op het einde van 1913 een Kerstmisuitgave uit met foto's van de Berlijnse zijluiken. De eerste gekleurde foto's zoals van Seemans Farbendrucke Leipzig gedrukt door Fr. Richter, GMBH Leipzig nr. 7025 werden met de hand bijgekleurd (voor 1920) (vriendelijke mededeling F. Van Bost).

1913. Met het oog op de Gentse Wereldtentoonstelling liet men een herdenkingsmonument vóór de kathedraal oprichten. Het architectonisch

Detail uit het rechter zijpaneel "De musicerende Engelen".

plan van dit van Eyck-standbeeld is van Valentin Vaerwyck, terwijl de bronzen groep met de wapenschilden in email van de hand zijn van Geo Verbanck (301), die voor de portretten zich liet inspireren op de vermeende zelfportretten van het Lam Gods. Ter gelegenheid van de inhuldiging maakte Jules Jourdain een plaquette met als beeldenaar het Gents van Eyck-monument. Er werd ook een plan opgemaakt - naast de academische zitting - om een oorkondenboek te maken met alle bekende gegevens in verband met de van Eyck's te Gent. Door de oorlog is dit nooit verwezenlijkt, doch werden alleen de bijdragen voor dit werk van Victor Van Der Haeghen wel gepubliceerd (noten 120, 185, 194).

1914 (vóór). Voor de opnamen van het "Photographische Gesellschaft" van Berlijn demonteerde men de centrale panelen (302).

1914, september. Bij de aanvang van de eerste wereldoorlog maakte de kunstsmid Karel Coppejans 2 grote kisten, waarin de panelen van het Lam Gods werden gestoken. Het aanbiddings- en het God-de-Almachtigepaneel werden verborgen tussen een dubbele muur in het huis van Ivo De Vreese in de Lange Steenstraat te Gent, terwijl het Madonna- en het Johannespaneel verborgen werden achter een preekstoel (langs de zijde van de Geldmunt) in de Gentse Augustijnerkerk (noot 302). Ir. A. Geernaert deelde me vriendelijk mee dat deze kratten door de smid Karel en de schilder Frans Coppejans vervoerd werden op een stootkar gecamoufleerd door brandhout dat er bovenop lag.

1916, zomer. De panelen in het huis De Vreese werden uit de kist gehaald om ze te conserveren (noot 6b). Waarschijnlijk werden deze panelen toen overgebracht naar de Gentse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. De familieleden van De Vreese deelden mij mee dat de Duitse bezetters het huis wilden laten slopen, mogelijks hadden ze lont geroken.

1918, februari 4. De panelen in de Academie werden in andere kratten gestoken (noot 6b). Hetzelfde jaar nog werden ze terug in de Vytkapel geplaatst, samen met de panelen uit de Augustijnerkerk.

1920. Na het Verdrag van Versailles moest Duitsland als schadevergoeding aan het Vlaamse patrimonium, zoals voor de vernieling in de Leuvense universiteitsbibliotheek en de verwoesting der hallen van Ieper (art. 247), de panelen te Berlijn aan de Belgische Staat geven. Op 3 juli kwamen deze 6 panelen toe te Brussel. Deze panelen werden samen met de Brusselse en de Gentse geëxposeerd in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel van 15 augustus tot 27 september. Op 29 september wordt het volledige retabel overgebracht naar de Gentse kathedraal, waar het

provisoir wordt opgesteld in de bisschoppelijke kapel. Op 6 november wordt het eindelijk terug op het altaar van de Vytkapel geplaatst.

1921, augustus 20. Er wordt een overeenkomst gesloten tussen de Gentse kerfabriek en de Minister van Onderwijs, waarbij wettelijk bepaald wordt dat de kerfabriek het Lam Gods met alle middelen zal behoeden. In hetzelfde jaar vraagt de conservator van het Musée du Jeu de Paume te Parijs om het retabel te mogen ontlenen voor een tentoonstelling, wat hem geweigerd wordt.

1922-1923. Van Puyvelde (noot 290) en Aerts (303) merken op dat de Berlijnse panelen veel beter geconserveerd zijn gebleven dan de 4 middenpanelen, die steeds te Gent hebben vertoefd.

1923, mei 10-juli 10. De Adam- en Evapanelen worden tentoongesteld in het Musée du Jeu de Paume te Parijs. Op 28 juli worden deze luiken opnieuw toegevoegd aan het retabel (304).

1927. De eerste doorlichtingsopnamen van het altaarstuk werden genomen door experts van "The Fogg Art Museum" te Cambridge (Mass.) (305).

1930, juli 20-24. Ter gelegenheid van het eeuwfeest der Belgische natie gaf men een openluchtvoorstelling van het Lam Godsspel.

1930 (omstreeks). In die periode krijgen de postkaarten van het Lam Gods zoals vele postkaarten een bruin kleurtje; de gekleurde zijn met de hand bijgekleurd (vb. Eliorromia Z. Zacchetti-Milano, nr. 1563). Edmond Sacré, rue de la calandre 1 Gand, gaf een fotoserie over het Lam Gods uit (vriendelijke mededeling F. van Bost).

1932. Ter gelegenheid van het eeuwfeest gaf men een ceremonie.

NOTEN

296. *F. Van Tyghem*, De Vlaamse kaai te Gent, in : *Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis*, XXIII, 1973-5, blz. 281-302, 296, ill. 13.
297. *O. Roelandts*, Les peintres belges décedés depuis 1930, in : *Académie royale de Belgique, Classe des Beaux-Arts, Mémoires in 8°*, Brussel 1937, blz. 96-97; *G. Hulin de Loo*, Catalogue du Musée des Beaux-Arts, Gent 1909, blz. 11; *Anoniem*, Catalogus van het Museum van Schoone Kunsten, II, Moderne meesters, Gent 1932, blz. 12.
298. *G. Hulin de Loo*, noot 152r; *W. Martin*, noot 80c; *K. Van De Woestijne*, De Vlaamsche primitieven, Uitg. De seizoenen nr. 8, Antwerpen 1943. *Dhanens*, noot 254.

299. *Hommage international aux frères Hubert et Jean Van Eyck*, 1913, blz. 5.
 300. *F. Van Bost*. Postkaarten uitgegeven door Sugg, in : *De draecke*, jg. 1, blz. 8, nr. 3.
 301. *K. Haerens*, Standbeelden van Gent, Gent 1977, blz. 37-8.
 302. *G. Van Den Gheyn*. *L'Agneau Mystique sous l'occupation allemande à Gand*, in : *Annales de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand*, XV, nr. 3, 1919, blz. 129, 140.
 303. *L. Aerts*. Voor de moeder Gods in 't Gentse Altaar, Peer 1923.
 304. *E. Verlat*, *La peinture ancienne à l'exposition à Paris (1923)*, Brussel-Parijs 1924, blz. 25, nr. 2, ill. 2, 3.
 305. *A. Burroughs*, *Art criticism from a laboratory*, Boston 1938, blz. viii noot 2, 180-193, ill. 81, 84, 85-87.

Rudy VAN ELSLANDE
 ('t Vervolgt)

WAT EEN PAAR GETALLEN ONS VERTELLEN OF

Hoe wij de Mule Jenny enkele geheimpjes ontfutselen !

De meeste van onze lezers zullen onze Mule Jenny reeds gezien hebben of ze zullen er reeds over gelezen hebben. Het zou deze fameuze spinmolen zijn, die door Lieven Bauwens vanuit Engeland naar het Europese vasteland werd gesmokkeld in 1798, waardoor hij te Gent de grondslag legde voor een bloeiende katoenindustrie.

In 1980 verscheen een mooie brochure "De Mule Jenny" van de hand van R. De Herdt. Op blz. 11 lezen we : "... De twee cijfers die op de eikehouten stoel terug te vinden zijn nl. 17 en 33 geven vooralsnog geen duidelijke aanwijzing..."

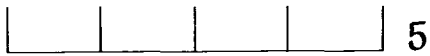
Op het eerste gezicht zou men kunnen denken, dat dit de 33ste Mule Jenny was uit een grote bestelling van spinmolens en dat deze zelfde machine als 17de in de rij in een bepaald atelier stond opgesteld. Daar deze twee getallen echter tot eenzelfde rekenkundige reeks van getallen behoren krijgen deze getallen een geheel andere betekenis. Wanneer iemand mij de opdracht zou geven spijkers op een exact gelijke afstand van elkaar op een houten lat te spijkeren zonder dat ik over enig meettoestel beschik (ook geen lintmeter), dan zou ik dat perfect kunnen uitvoeren op voorwaarde, dat het *aantal* spijkers mag gekozen worden uit de volgende rekenkundige reeks ; 2, 3, 5, 9, 17, 33, 65, 129, enz. (ieder volgend getal is het dubbel van het voorgaande, min één). Ik zou beginnen met aan de twee uiteinden van

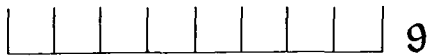
2

3

5

9

17

33

de lat een spijker te slaan. Met behulp van een koord of een lint zou ik telkens het middelpunt tussen twee spijkers opzoeken om daar eveneens een spijker te slaan tot ik er een voldoende aantal geslagen heb. In plaats van spijkers op een lat te slaan moest de maker van een eerste originele Mule Jenny spillen op een balk monteren en een zelfde aantal cilindertjes naast elkaar plaatsen in primitieve werkomstandigheden. Tot 1790 werkte men nog overal met streekgebonden maten. Het metriek stelsel was nog niet uitgevonden ! De houtbewerker, die de eikehouten stoel maakte, brandde het getal 33 in het hout om aan de metaalbewerker mee te delen dat er 33

spillen moesten gemonteerd worden evenals 33 cilindertjes naast elkaar geplaatst. Toen men de bobijnen wilde plaatsen, zal men vastgesteld hebben, dat de spillen te dicht naast elkaar stonden. Vermits een ezel geen twee maal over dezelfde steen schopt, kon dit slechts met de eerste Mule Jenny gebeuren. Gezien de hogervermelde rekenkundige reeks moest men terugvallen op het aantal 17. Er was geen tussenoplossing ! Het getal 17 werd zeer zichtbaar op de eikehouten stoel geschilderd, om een vlotte werking met deze spinmolen te bewerkstelligen. Om deze machine naderhand te moderniseren moesten links en rechts enkele spillen, spoelen en cilindertjes verdwijnen om plaats te maken voor wieltjes, enz. Een tweede rij met spillen werd boven of onder de eerste geplaatst zodat voortaan 30 cilindertjes naast elkaar en 2 x 15 spillen dienst konden doen.

Ik denk, dat het hier werkelijk om de eerste Mule Jenny gaat, die, zoals we weten, zeer moeizaam gemonteerd werd te Gent !

BIBLIOGRAFIE

- "De Mule Jenny" door R. De Herdt, Gent, 1980
- "Iets over voeten en ellen" door M. Van Wesemael, in VIAT, Tijdschrift voor geschiedenis van techniek en industriële cultuur, 5e jaargang - 1987 - nr. 18.
- "In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad" door Suzanne Janssens, Gent, 1980.

Suzanne JANSSENS
15.1.1988

GENTSE REVOLUTIONAIRE FIGUREN

DEEL III. JACQUES-GUILLAUME MEYER

Een van de Gentse revolutionairen die zich van af het eerste uur van de komst der Fransen met volle overtuiging achter het Jacobijnse ideeëngoed schaarde en zich onvoorwaardelijk uitsprak voor de aanhechting van Gent bij Frankrijk, was Jacques-Guillaume Meyer. Hij was een der actiefste leden van de "Club des Amis de la Liberté et de l'Egalité" (1) waar zijn categorische stellingnames, spectaculaire initiatieven en hevige tussenkomsten maar al te goed bekend waren. Hij speelde ook een zeer voorname rol als lid van de Centrale Hogere Administratie van het Scheldedepartement en lid van de Raad der Vijfhonderd (2) waartoe hij verkozen was in het jaar VI (1798).

Meyer was zoals gezegd een notoir, radikaal en overtuigd Jacobijn die, om zijn doel te bereiken, niet terugdeinsde voor geweld of corruptie. Hij had zeker invloedrijke politieke vrienden, maar was geen "leider" zoals wij dat nu in de politieke zin zouden interpreteren. Wij bevinden ons hier niet in de tegenwoordigheid van een man met eigen originele ideeën die een aantal volgelingen achter zich kon scharen die hem slaafs gehoorzaamden en over wie hij recht en gezag uitoefende. Neen, hij volgde trouw en zelfs blindelings de revolutionaire principes en richtlijnen die uit Parijs kwamen, en die hij zo nauwgezet mogelijk en letterlijk trachtte uit te voeren, zonder ze ook maar enigszins aan de plaatselijke mentaliteit, gewoontes of gebruiken aan te passen of bij te schaven. Men heeft misschien wel een beetje te vroeg de naam "Meyeristen" gegeven aan diegenen die dachten en handelden als hij.

Jacques-Guillaume Meyer werd geboren te Gent op 6 april 1756. Hij is de zoon van welgestelde burgers. Na school gelopen te hebben bij de Augustijnen of Jezuïten, bezoekt hij in 1772 de Leuvense universiteit. Hij is er een schitterend student. In 1774 eindigde hij als 23e op 155 kandidaten. Hij behaalt er de titel van licentiaat in de rechten. In een periode van volle intellectuele evolutie beïnvloed door de geschriften van de filosofen beweegt hij zich in de juridische kringen. Gedurende het begin van de Brabantse omwenteling is zijn houding dubbelzinnig maar toen de politiek van Vander Noot Vonck ertoe dwong naar Rijssel te vluchten, trok Meyer openlijk partij voor hem. Hij liet zich in de Gentse gemeenteraad - de Collatie - verkiezen, en ageerde in het geniep om de autoriteit van het stadsmagistraat te ondermijnen. Hij nam deel aan een poging om generaal Vander Mersch (fig. 6) te bevrijden die sinds 13 april 1790 onder arrest geplaatst was op bevel van het Nationaal Congres (3). Tijdens de kortstondige terugkeer van de Oostenrijkers werd Meyer Gents correspondent van de comité's van Belgische vluchtelingen te Rijssel en Douai. Hij ontving ten

De Naemen en Woon-plaetsen van de seftig Borgers als Provisioneele Repräsentanten van het Gentfch Volk, by *acclamatie* ofte toeyucchinge gekofen door het vergaederd Volk in de Kerke van den H. Bavo, den 28, November 1792.

1. Meyer, Adv. paddenhoek	32. VanBoxfael, Rent. H kerft
2. Lammens, Adv. hoogp.	33. Jacques van Rooten, Brouwer, minnemersbbr.
3. Rens, Neg. kortemune	34. Tuytens, Schoonmaaker, bisschopstraete
4. Van Rollem, Rentier, begynnendriefch.	35. Ryngaert, Neg. oordeelbr.
5. Van den Hecke, Jonker, op den kauter	36. Jouret, Neg. vrydagm.
6. J. B. Goethals, Neg. meire	37. Stoffel van Loo, Vifchverkooper.
7. Van Hultem, Adv. fluyfek.	38. Jacq. Overwael, Rentier, H. Kerft
8. Hamelinck, Jonk. burght.	39. Mertens, Neg. steenstraet
9. Hebbelijnck, Adv. kamerft	40. Alphonse Morel, Jonker, hofstraete
10. Verhage, Advocaet, op S. Jacobs nieuwastraete	41. Pochman, Rafinadeur in Suiker.
11. Speelman, Neg. veldft.	42. Pieter Minne, Fz. Chrifst vleefchhouwer.
12. Tack, Brouwer, steendam	43. Goeman, Rentier, hoogp.
13. Speelman, Timmerman, by den entrepot	44. Geeraets, Hofsteler, hoyaerd
14. Mahez, Raedbeer, op den begynnendriech	45. Vlaeminck, Kuyper en Azynegger, vifchmerke
15. D'Haveskerke, Baron, majortyntraete	46. Mulle, Adv. by den beek
16. Blauwers, Brouwer, fypft.	47. Van Aken, Neg. gewas
17. Martens, Wynfek, fpiete	48. Cnockaert, Schanger, by S. Nicolaes
18. D'Haeye, Kuyper, fypft.	49. Raets, Sacrentw. tichelre
19. Van de Vivere, Grefier van den Raed, houtleye	50. Paepiens, Jonker, kauter
20. Beths, Soon, Bankier, benneftege	51. Hopfommere, Jonker, by S. Michiels
21. De Moor, Neg. geldmunte	52. Vademont, Merft, over S. Martin
22. De Waelc, d'oude, Proc. in den raeme	53. Maes, Stooker, fteep
23. Bailly, Adv. veldstraete	54. Potter, Negociant.
24. Leo Huytens, Rentier, in de S. Mariens-straete	55. Le Marec, Proc. peck
25. Demancr, Chir. regnéft	56. Van Damme, Adv. kamerft
26. Buck, Makeiaer, kamerft	57. Myttenaere, Adv. S. Peter
27. Vande Velde, Bakker, Recolleten-brugge	58. Le Reverand, Procureur, groenenbricke
28. Colfer, Schipper, byloke	59. Dekens, Landmeter, op S. Jacobs nieuwastraete
29. J. Nyf, Schipp. oordeelbr.	60. Cauwenbergh, Goeddrager by S. Nicolaes Kerke
30. Koothaef, Schipp. pekelt	
31. Jan du Four, Brouwer, overschelde	

Fig. 1. De namen en woonplaatsen van de "deftige Borgers" als provisionele vertegenwoordigers van het Gentse volk gekozen bij handgeklap of toeyuiching door "het vergoederd Volk" in de St.-Baafskathedraal, toen Tempel van de Rede. 28 november 1792. (Universiteitsbibliotheek G. 17687 Gent)

10189

G. 17684

BORGERS.

Den onbeschaemden *Meyer*, met synen slegten hoop, siende dat niemand syne onwettige Acclamatie ende syne schrikkelijke Projecten goed en keurd, heeft in eenen seereren Club geresolveerd, van eenige Oproermaekers uyt te koopen, om de treffelyke Borgers, als wanneer sy in de Vergaederinge voor de goede saeke spreeken, te doen uyt-lacchen ende te verwyten, dat sy *Aristocraten* syn; in tegendeel als wanneer imand van hunnen slegten aenzigt eenigen voorstel soude doen, dat sy op de handen moeten plakken ende roepen: *Bravo bravo*. Men heeft ontdeckt, dat onder deese opgemaekte Persoonen syn, de bekende deugenieten ende gebroeders *Cauwenberghs* Stoeldraeyers, den dwaesen *Poorters*, den Silveren *Versturm*, het groot Licht *Verstraalen*, ende andere diergelyke Schorcken.

Men heeft nog voorder gegaen. Om dat den infaemen *Meyer* siet, dat het onmogelyk sal syn, van syne abominable projecten te kunnen uitvoeren, heeft hy orders gegeven, aan eenige Deugenieten, van alle die, de welke hem sullen tegenspreken, uyt de Vergaederinge te doen sleepen ofte te vermoorden.

Borgers, is't dit onse nieuwe Vryheyd? eene bende oproermaekers ende banqueroudiers maekt sig met geweld meester van de souvereiniteyd van het Volk; ende alle die sig stellen tegen hunne schelmeryen, syn in perykel van hun leven te verliezen?

Borgers, sult gy dit nog langer verdraegen? sult gy uwe Rellgie laeten vernietigen? sult gy uwe Kloosters ende Kerken laeten afbreken door eenen hoop kaele-borsen ende banqueroudiers, om hunnen sak te vullen? sult gy uwe Neiringen ende Ambagten laeten open-stellen ende ons altemael laeten ruineeren? jae Borgers, gy syt bedroeft, gy swygt, gyswygt; maer gy moet niet meer swygen; waer syt gy, kloekmoedige Schippers, waer syt gy Vleeschouders, Visch-verkoopters, Kraen-kinders, Sterk-werkers? waer syt gy Ambags-mannen ende Werklieden?

Waer syt gy Pandoeren, de welke alreede vernietigt syt? dien infaemen *Meyer* wilt ons altemael kael ende arm maeken gelyk hy is; ende om het Volk te verleyden, hy heeft niet anders in synen mond als den Titel van het *Gwyns-Bess*, het welke hy eylas! soo jammerlyk vervolgt.

Onderusschen is het niet den gemeynh Man, den welken aldermeest lyd? Metsers, Timmermans, Kleermaekers, Behangers ende andere Neiringen liggen stil. De begoede menschen, waer door de andere leeven, en durven niet laeten werken.

Brave Nieuw-bruggers sult gy dit nog langer verdraegen?

Onderteecken *J. Arlot*, Secretaris
der Societeyt der Vryheyd ende
de Gelykheyd der Stad Gend.

Wonen al December 1792.

Fig. 2. Vlugschrift van 28 december 1792 tegen "Den onbeschaemden Meyer, met synen slegten hoop,... oproermaekers... opgemaekte Persoonen... deugenieten... Schorcken... infaemen... banqueroudiers... kaele borsen... en hunne schelmeryen." (Universiteitsbibliotheek Gent - G. 17684)

zijn huize de geheime boodschappers die hij inlichtingen over de plaatselijke toestand verschaftte, terwijl hij door vlugschriften en andere klandestiene geschriften een anti-Oostenrijkse campagne voerde. Hij financierde zelfs met eigen middelen het "Comité révolutionnaire des Belges et Liégeois-unis" (4) die hij 6.000 gulden overmaakte.

Meyer liet er geen gras over groeien. Op 12 november 1792, nauwelijks één dag na de intocht der Fransen te Gent richtte hij de "Club des Amis de la Liberté et de l' Egalité" op, waarvan hij het voorzitterschap waarnam. Toen hij met 48 van zijn stadgenoten als voorlopig vertegenwoordiger benoemd werd om het verkiezingsreglement van de 60 toekomstige vertegenwoordigers bij de Belgische Nationale Conventie - die nooit het daglicht zou zien - uit te werken, stelde hij op eigen autoriteit deze lijst op, waarbij hij al zijn politieke vrienden naar voor schoof. (Fig. 1) Hij liet in de St.-Baafskathedraal de eed van trouw van de stad aan Frankrijk afleggen, welke hij hoogstpersoonlijk te Parijs aan de Conventie ging overhandigen. Toen het Oostenrijkse gezag voor de tweede maal hersteld werd, achtte hij zich nu toch wel te zeer gecompromitteerd en emigreerde naar Parijs waar hij in zijn geschriften een lans breekt voor de aanhechting van de Belgische staten bij Frankrijk.

Zodra de Fransen teruggekeerd waren, na hun overwinning te Fleurus, is zijn opgang gestaag. Hij wordt aangesteld als hoofd van het impopulaire "Bureau des Subsistances", of om het anders te zeggen : de opeisingen in de schoot van de Belgische Centrale Hogere Overheid. Later treedt hij toe tot de "Conseil de Gouvernement" of Regeringsraad. Ondertussen beheert hij te Gent de Berg van Barmhartigheid in de Abrahamstraat vooraleer tot Administrateur van het Scheldedepartement benoemd te worden. Uiteindelijk zal hij herkozen worden in de Raad der Vijfhonderd in het jaar VI (1798). Daar hij voorstander was van de staatsgreep van Brumaire (5), gaat hij over naar het "Corps Législatif" (6) alvorens naar Gent terug te keren. Op 16 mei 1805 zou hij te Eeklo overlijden alwaar hij het ambt van griffier bij de rechtbank van 1e aanleg bekleedde.

Meyer is een onrustbarend personage. Hij is door zijn tijdgenoten en door historici op zeer verscheiden wijze beoordeeld geworden. Allen zijn het er over eens dat hij een onverzoenlijke houding aannam en tot geen enkele toegeving bereid was. Een anoniem vlugschrift uit die tijd gebruikt de term "onbeschaemd" (fig. 2). Hij werd bij sommige Franse autoriteiten afgeschilderd als "intrigant". Bouteville, de Commissaris van het Uitvoerend Directorium te Brussel, kwalificeert hem als "waarachtig patriot" (véritable patriote), terwijl Ferrand, militair commandant van Gent, over hem schreef : "De advocaat Meyer, gesel der aristocratie en royalisten, is mijn waardig medewerker. (7) Madame Tassier noemt hem "een vurig en harts-tochtelijk patriot" (démocrate ardent) en ook een "geestdriftig democraat" (démocrate exalté). Nève de Mévergnin in "Gand sous la domination

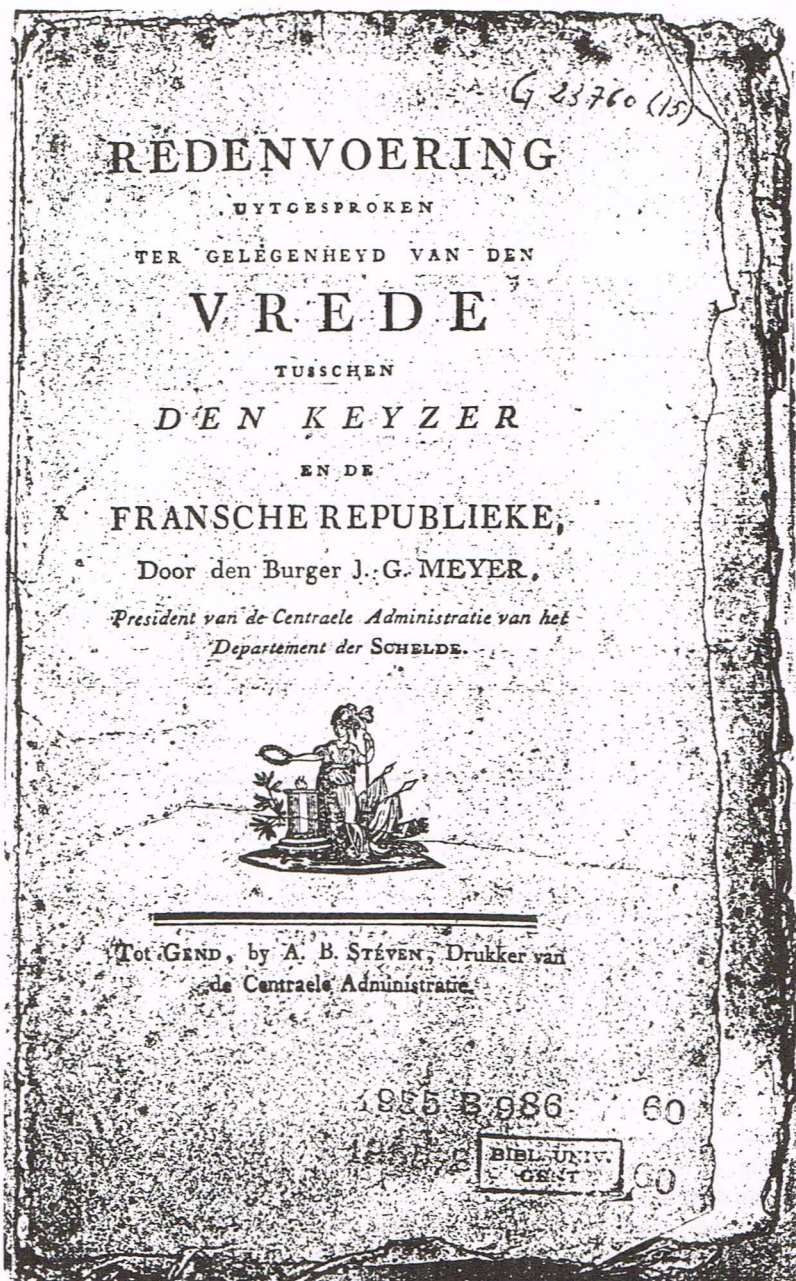

Fig. 3. Redevoering uitgesproken kort na de vrede van Campofornio in 1797 waarbij de Oostenrijkse keizer afstand deed van "België" ten voordele van Frankrijk.

DISCOURS

PRONONCÉ PAR LE CITOYEN

J. G. M & Y & R,

Président de l'Administration Centrale
du Département

DE L'ESCAUT,

*A l'occasion de l'anniversaire de la juste
punition du dernier Roi des Français,
à GAND, le 2 Pluviôse de l'an VI.*

A GAND, chez A. B. STÉVEN, Imprimeur
du Département de L'ESCAUT.

G.v.B. 63571

Fig. 4. Redevoering uitgesproken door burger J.G. Meyer Voorzitter van de Centrale Administratie v.h. Scheldedepartement ter gelegenheid v.d. verjaardag van de juiste en rechtvaardige bestraffing v.d. laatste koning der Fransen, te Gent, de 2e pluviôse v.h. jaar VI (21 januari 1798 -Gentse universiteitsbibliotheek G3571 en G76967)

française” zegt dat hij een Jacobijn en aanhanger van de harde maatregelen” was (Jacobin et partisan des mesures de sévérité). Du Bosch uiteindelijk, Commissaris van het Directorium van het Scheldedepartement, schrijft in een brief naar dit Directorium ter gelegenheid van de verkiezing van Meyer tot de Raad der Vijfhonderd dat het een “onberispelijk patriot” was “die algemeen aanzien genoot” (patriote irréprochable, il jouit de l'estime générale)

Wat is er daarvan aan ? Heeft hij zich omringd - zoals men er hem van beschuldigd heeft - door een “bende struikrovers” (d'une bande de coupe-jarrets) of “een samenraapsel van uitschot” (un ramassis de canaille) om zijn einddoel te bereiken ? Het is niet uitgesloten want hij is ooit nog eens naar Parijs getrokken om te vragen dat sommigen van zijn landgenoten - waaronder de Ieperling Lalou - Riga - naar de guillotine zouden verwezen worden. Het is in ieder geval een sluw demagoog die steunde op het uitvaagsel van de bevolking. Zijn gewelddadig taalgebruik was berucht. (fig. 3 en 4) Voor hem zijn de uitwijkelingen “schurken die het menselijk ras ontieren” (des scélérats qui déshonorent le genre humain). Hij spreekt slechts beledigend of sarcastisch over de priesters “die zich vetvreten op het zweet van het volk” (qui s'engraissent de la sueur du peuple). Het is ook een bedrieger die er niet voor terugschrikt in het geheim naar de Conventie te schrijven opdat ze zonder dralen en met de nodige vastberadenheid de beschikkingen van het decreet van 15 december zou ten uitvoer brengen, tegen hetwelk hij openlijk geprotesteerd had in het College der Voorlopige Vertegenwoordigers. Hij bezit in ieder geval de politieke strategie en redeneerkunst. Hij schrijft bijvoorbeeld, tijdens een redevoering voor de Raad der Vijfhonderd, de oorzaken van de Boerenkrijg toe aan Engelse machinaties, daar waar hij toch zeker niet onwetend kan geweest zijn over het feit dat ze hun oorzaak vonden in de diepgewortelde impopulariteit van de revolutionaire politiek.

Meyer is een vreemd figuur. Alle mogelijke functies die hem ten deel gevallen zijn, heeft hij door allerhande kuiperijen bekomen, niet uit persoonlijke ambitie of financiële redenen, maar uit bekommernis om de algemene revolutionaire ideeën die niet van hem persoonlijk kwamen. En om dit doel te bereiken deinsde hij niet terug, noch voor de grote middelen, noch voor personen die hem in de weg stonden.

Rewbell (8) schreef in zijn instructies tot de administrateurs der departementen : “Streng en onbuigzaam zult gij zijn enkel wanneer het de uitvoering betreft. Handel voor wat de andere taken betreft die de wet U delegeert, met zachte hand, verzoenend, vaderlijk, zodat de spanningen verminderen, de woede zich tempert, het vertrouwen kan gewonnen worden... Tracht nader tot Uw onderdanen te komen... Tracht steeds te overhalen.” (9)

Je déclare que n'étant
pas fonctionnaire public
salarie par la république
j'ai pris librement
et sans crainte part
à la fête et abjuration
comme j'abjurais
toute ma vie la
royauté l'aristocratie
le fanatisme
et le monstre de
l'anarchie. Gand
le 16 pluviôse 4^e
année républicaine
J.G. Meyer
ci-devant membre du
conseil de gouvernement
français pour les 9
départements réunis
par la loi du 9 vendé-
miaire dernier

Fig. 5. De 10e pluviose van het jaar IV (30 januari 1796) zwoeren alle functionarissen en door de staat bezoldigde personen op de Vrijdagmarkt een eed van haat aan het koninkdom. Meyer, die daarop niet aanwezig was, ging achteraf wel de reusachtige registers tekenen die achteraf naar Parijs werden gestuurd. Daar waar anderen alleen hun naam en functie noteerden, schreef hij er eigenhandig een hele boterham bij: "Je déclare que n'étant pas fonctionnaire public salarié par la république, j'ai pris librement et sans crainte part à cette fête et abjure, comme j'abjurerais toute ma vie la royauté, l'aristocratie, le fanatisme et le monstre de l'anarchie. Gand le 16 pluviôse quatrième année républicaine" en hij tekent: "J.G. Meyer, ci-devant membre du Conseil de Gouvernement français pour les 9 départements réunis par la loi du 9 vendé-miaire dernier. (10) (Parijs - Archives nationales F1 c III Escaut 4)

Fig. 6. Generaal Vander Mersch. Meyer nam deel aan een poging om generaal Vander Mersch te bevrijden die sinds 13 april 1790 onder arrest geplaatst was op bevel van het Nationaal Congres.

Het minste dat men kan zeggen als men Meyer stap voor stap volgt, is dat hij daar absoluut geen rekening mee gehouden heeft.

Fernand LELEUX
Vertaling, verklarende nota's
en documenten Eddy LEVIS

NOTEN

- (1) Vertaling : "Club van de Vrienden van Vrijheid en Gelijkheid".
- (2) Zie : "Gentse Republikeinse Figuren" Deel I, nota (2).
- (3) Vander Mersch : Tijdens de Brabantse Omwenteling werd in het Prinsbisdom Luik een klein leger van \pm 3.000 vrijwilligers op de been gebracht dat onder aanvoering van Vander Mersch Brabant en Vlaanderen binnenviel. Te Turnhout werden de Oostenrijkers overwonnen. Bij de herinname van België werd Vander Mersch gevangen gezet.
- (4) Vertaling : "Revolutionair Comité der Verenigde Belgen en Luikenaars".
- (5) Staatsgreep van Brumaire : zie "Revolutionaire Gentse Figuren" Deel II, meinummer nota (19).
- (6) Vertaling : "Wetgevend Lichaam" : Ingesteld door de Constitutie van 3 september 1791. Opvolger van de Constituante van het jaar III (22 augustus 1795). Zij deelde het "Corps législatif" in twee lichamen : "Le Conseil des Cinq-Cents" en de "Conseil des Anciens".
- (7) Vertaling : "L'avocat Meyer, le fléau des aristocrates et des royalistes, est mon digne collaborateur".
- (8) Jean-François Rewbell. °Colmar 1747, †Colmar 1807. Lid van de Conventie en later ook van het Directoire (1796-1799).
- (9) Vertaling : "Sévères et inflexibles seulement alors qu'il s'agit de l'exécution des lois, portez pour les autres fonctions que la loi vous délègue cet esprit doux, conciliateur, paternel, qui abolit les pressions et brise la colère, qui commande la confiance... Rapprochez-vous sans cesse de vos administrés... Persuadez toujours."
- (10) "Ik bevestig geen openbaar loontrekkend functionaris van de republiek te zijn, en ondanks dit toch vrij en zonder schrik deel te nemen aan dit feest en zweer hierbij af, zoals ik mijn hele leven zal blijven afzweren het koningdom, de adel, het fanatisme en het monster van de anarchie. Gent de 16e pluviöse van het jaar IV van de republiek".

VRAAG EN ANTWOORD

De volgende vraag komt van de Heer **G. Rigaux** (Gent) :

Omstreeks 1796 was Antoine Rigaux voorzitter van de Krijgsraad te Gent. Hij verwierf, zoals vele andere personen, bij de openbare verkoping van kerkelijke goederen 49 ha te Gent. Ik zoek dokumentatie van algemene aard, maar vooral historische en genealogische, aangaande voornoemde persoon en zijn activiteiten.

Van Mevrouw **Denise Baete** (Gent) ontvingen wij het volgend schrijven (laatste stuip trekkingen van onze beruchte Puzzel 1987 ?) :

Nog over onze puzzel 1987.

Graag mocht ik vernemen in welke periode der middeleeuwen onze “man van Sint-Niklaas” ofte DIRK CHAMPENOIS thuishoorde. Wat hij verrichtte om zo onze aandacht waardig te zijn geweest.

Dat hij enkele puzzelaars flink gepest heeft zo veel is zeker en ik sluit me dan ook volledig aan bij de niet malse kritiek van de heer J. De Vriendt.

Ik veronderstel hiermee tevens de wens te vertolken van de paar dapperen die ook bijna de eindmeet bereikten en dat wij het waarschijnlijk eens zijn om te zeggen : hoedje af voor onze “primus inter pares” Mejuffer Sarteel. Driewerf hoera !

Onze Quizmaster aan wie wij deze brief voorlegden reageerde als volgt :

De reden waarom wij Dirk Champenois gekozen hadden voor de puzzel ligt in het feit dat wij menen dat hij niemand kwaad gedaan heeft. Integendeel zelfs, hij heeft zeer veel goed gedaan en juist daarom was hij de gevraagde. Met enige relativiteit bedenken we dat de puzzel eerst en vooral een spel is en dat niet enkel het winnen telt, maar vooral het meedoen. De opgave die we voor ons zelf stelden was om de lezers op zo'n breed mogelijke manier hun geliefde stad te leren ontdekken. Dat dit opzet grotendeels geslaagd is, bewijst niet alleen reacties zoals “we hebben veel bijgeleerd”, maar ook mensen, die ons in dit verband nog iets willen bijleren en artikels willen publiceren in ons tijdschrift over deze gevraagde heren en dames. Hierbij maken we tevens gebruik om een zeer dikke proficiat te wensen in de eerste plaats aan onze winnares Mevr. Sarteel en ook aan Mevr. Baete en de Heren Cassiman, Caese en Devriendt voor het meedoen in alle sportiviteit.

Misschien nog een woordje over Dirk (van) Champenois. Geboren uit een Gentse familie zag hij op het einde van de 12de eeuw het levenslicht in de Arteveldestad en overleed omstreeks 1268. Deze wolhandelaar, die nauwe relaties onderhield met Engeland, was nauw betrokken bij de stichting van de gemeente St.-Niklaas (1217) en kocht aldaar de heerlijkheid Pumbeke

te Belsele. Zeer belangrijk voor onze Vlaamse geschiedenis is dat hij als eerste (lees : één der eersten) het feodale stelsel verwierp en in de plaats een vrije gemeenschap stelde. Hij gaf dus aan zijn lijfeigenen de vrijheid en stelde ze als cijnsplichtigen (belastingbetalers zoals wij) in dienst van de parochie St.-Niklaas, waarvan hij de gevolmachtigde beheerder was. Indien we geen figuren gekend hadden als Dirk Champenois dan behoorden de meesten onder ons als verbruikersgoed toe aan een grondbezitter en voor deze vrijheid hadden we wel een plaatsje over in de puzzel.

Als laatste willen we vermelden dat onze Gentse muggenzifter, die ± 19.000 exemplaren van deze beestjes bezat en vooral oor had voor deze die rond je hoofd komen dansen, Maurice Goetghebuer (1876-1962) noemde.

De volgende vraag komt van **Prof. A.K. Evrard (Gent)** :

Toen het puin van de onlangs verdwenen textiel fabrieken tussen Kantienberg, Voetweg, Benedictijnenstraat, Stalhof en Schelde, nog als parkeerplaats toegankelijk was, trof ik er een arduinblok aan met het inschrift

GEBOUWD DOOR
C.C.S. BODIEN
DEN 12e SEPTEMBER
1825

Was dit, toen onze Gentse textielindustrie onder het Nederlands bewind een hoge vlucht nam, een architect of een aannemer ?

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de Heer **Frank O. Ödberg** (St.-Maria-Horebeke) ontvingen wij het volgend schrijven :

Onlangs ontdekte ik de volgende drie foto's, heel waarschijnlijk door mijn grootvader en homoniem Frank Olof Ödberg (1879-1917) getrokken. Zij dateren vermoedelijk van rond de eeuwwisseling. Enerzijds zullen zij, gezien hun originaliteit, zeker interesse verwekken bij ettelijke lezers van G.T., anderzijds doe ik beroep op hun wetenschap om ze ofwel te lokaliseren, ofwel om kommentaar te bekomen.

Foto Nr. 1 : Afbraak van het Wolfstraatje, dat oorspronkelijk uitkwam links van het Lakenmetershuis op de Vrijdagmarkt. De achterkant van dat gebouw is trouwens zichtbaar rechts op de foto. Verschillende steegjes uit die wijk werden in het begin van deze eeuw afgebroken in het kader van het "plan" Semey. Men kan nadere inlichtingen vinden betreffende architect Semey en de veranderingen die hij aangebracht heeft aan die wijk in het werk van G. Deseyn "Gids voor Oud Gent", pp. 35-39. Heeft iemand ooit hierover een meer uitvoerige studie gepubliceerd ?

Foto Nr. 2 : Vermoedelijk het dichten van een waterloop (cf. logia langs de muur; stenen bevloering vooraan onder de aarden laag, misschien een gewelf ?). Welke lezer kan dat zicht identificeren ?

Foto Nr. 3 : Helaas is zij niet scherp. Een affiche op de afsluiting is echter wel te ontcijferen : "Kohler". Het betreft de - spijtige - aanpassingswerken van het herenhuis Schamp-d'Alcantara op de hoek van de Veldstraat en van de Voldersstraat. Wanneer men deze foto vergelijkt met de huidige toestand stelt men vast dat de breedte van één venster heropgericht is geweest in de oorspronkelijke stijl.

Waarom zou men dan heel die hoek (en vrij diep langs de Voldersstraat) afgebroken hebben ? Werden die veranderingen toen reeds uitgevoerd voor l'Innovation en voor het huis Caron ? Datum ?

De onderstaande brief komt van de Heer **David Maes** (Gent) :

Naar aanleiding van het publiceren in Gh.T. 1988 nr. 2 van de oplossingen van de Puzzel 1987, samen met de er aan gepaard gaande reacties en bedenkingen, heb ik opgemerkt dat een deelnemster aan de puzzel in zowat alle Gentse archiefinstellingen en bibliotheken op speurtocht is geweest naar geschikte literatuur om daarin de oplossing te vinden op de gestelde vragen. Op zichzelf is dit een lovenswaardig initiatief om niet zomaar bij de pakken te blijven zitten en deze instellingen te gebruiken waarvoor ze in feite werden opgericht. Daarentegen heb ik reeds meerdere malen moeten vaststellen dat daarbij toch een belangrijke instelling maar al te dikwijls over het hoofd wordt gezien. Ik bedoel hierbij de "Toren vol met boeken"

1. Afbraak van het Wolfstraatje.

3. Werken aan het Hotel Schamp-d'Alcantara.

2. Wie kan dit zicht identificeren ?

(de Gentenaars noemen hem gemeenzaam de “Boekentoren”) ofte de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Gent. Nog te velen menen dat deze bibliotheek enkel toegankelijk is voor academici of ingewijden. Niets is minder waar. Naast een handschriftenafdeling, beschikt de Rijksuniversitaire Bibliotheek ook nog over een onnoemelijk aantal wetenschappelijke werken en -tijdschriften, waaronder toch een vrij groot aantal met een geschiedkundige en heemkundige inslag. Weet U dat zich hier o.a. een van de meest volledige reeksen bevindt van de “Gazette van Gent” (sinds de oprichting tot het einde van het verschijnen van deze krant). Dit om slechts één voorbeeld te noemen. Een handige gids, die gratis verkrijgbaar is aan de balie, kan de lezer behulpzaam zijn om zijn weg te vinden in de massa's voorhanden zijnde werken.

N.B. Was het U reeds ter kennis dat er in het Stadsarchief Gent een fonds M. Steels bestaat (Diverse kleine Fondsen nr. 9 - inventaris nr. 132) en

dit sinds 1978. Dit fonds bevat hoofdzakelijk documenten die in verband staan met het Stedelijk Onderwijs te Gent.

GÊNSCHE PRÂOT

Den baron Lapschuure gaf op Seles-Kest en conference over 't nut van den âorbeid. Hij explikeerdege aan de meinsche de nûudwendigheid van 't wirk, en wa dat er moest gedâon worden om ons volk gelukkig te maoke. Balte Smirbuik zat te luistere da de traone van zijn kaoke liepe.

- Hij vertel wel veel leuges, zeid hij, mâor hij zeg het toch zûu schûune.
 - Het wirk, zeid de baron, es en zegenijnge van God, het mâokt ons gelukkig in gezond. Uuk moeten al de meinsche nistig wirken om onze rijkdom te vermiedere. Ze moeten ûuk regelmaotig wirke om uit de gewente nie te gerâoke, zeid den baron, dat es danzereus.
 - Iederien hêet ondervonde, aos ge te lange wacht van iets te doen, dat 't nie goe nie mîer en gâot !
 - Dat en es nie wâor, Menhîere den baron, riep Smirbuik...
 - Hoe, nie wâor ! riept den baron, wie durft er da tegenspreke ?
 - Ik, zei Smirbuik ezûu; 't es bij mij zuust 't verkierde. Aos ekik, bij manîere van spreke, te lang wachte van ete, ehwel, 't es zuust tons da 'k 't beste kan smulle...
 - Steekt diene ruzemaoker buite !, riept den baron.
-

BIBLIOGRAFIE

De Parochie Sint-Coleta te Gent viert dit jaar haar eeuwfeest op 25 september.

Ter dier gelegenheid zal een Jubileumboek uitgegeven worden met de geschiedenis van de parochie. Het zal verschijnen op 25 september en ongeveer 200 bladzijden tellen.

Het kan bekomen worden door 300 fr. over te schrijven of te storten op Rekening Nr. 445-9631391-34 van het "Steuncomité 100 Jaar St.-Coleta" met de vermelding "Jubileumboek".

VORIGE JAARGANGEN VAN 'GHENDTSCHÉ TYDINGHEN'

Dank zij de medewerking van onze lezers, zijn volgende nummers opnieuw verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

Jaargang 1972 Nr. 9

1973 Nrs. 11-12

1974 ———

1975 Nrs. 1-2-5-6

1976 Nrs. 2-3-4-5-6 + voll. jaargang

1977 Nrs. 3-4-5-6 + voll. jaargang

1978 Nrs. 1-4-6 + voll. jaargang

1979 Nrs. 1-2-3-4-5 + voll. jaargang

1980 Nrs. 1-2-3-5

1981 Nrs. 1-3-4-5-6 + voll. jaargang

1982 Nrs. 2-3-4-5-6 + voll. jaargang

1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (Spec. Nr.)

1983 Nrs. 1-2-4-5-6 + voll. jaargang

1984 Nrs. 1-2-4-5-6 + voll. jaargang

1985 Nrs. 1-2-3-4-5 + voll. jaargang

1986 Nrs. 1-2-3-5-6 + voll. jaargang

1987 Nrs. 1-2-4-5-6 + voll. jaargang

Prijs per afzonderlijk nummer 60 fr

Prijs per volledige jaargang 300 fr

Gentse stadstrams en -bussen (Lode HOSTE)

Prijs per boek : 250 fr (lid) 350 fr (niet-lid) + port 35 fr.

Tijdschrift en/of boek kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het Documentatiecentrum (behalve in juli en augustus en wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening.

Tot 2 nrs : 25 fr.

Tot 4 nrs : 35 fr.

Tot 6 nrs : 45 fr.

Verder per jaargang : 45 fr.

Nog verkrijgbare uitgaven :

- Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria illustrata' 100 fr.

(1e uitgave door Hondius)

- Plattegrond Gent 1796 door Goethals 100 fr.

(identiek aan origineel)

Plattegronden dienen afgehaald te worden op het Documentatiecentrum (geen postverzending).

De Bibliothecaresse
Mevrouw Van Geluwe-Eggermont

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 2403. Martens A., Spinmolenplein 263, 9000 GENT
- 2404. Mw Batsleer Y., Volpensweg 94, 9050 EVERGEM
- 2405. Bank Brussel Lambert, Kouter 173, 9000 GENT
- 2406. Mw Martens D., Herlegemstraat 87, 9110 GENT (Sint-Amandsberg)
- 2407. Dheere R., Halve Maanstraat 75, 9110 GENT (Sint-Amandsberg)
- 2408. Uytterhaege M., Oaselaan 1, 1900 OVERIJSE
- 2409. Bourgonjon P., Kalandestraat 14, 9000 GENT
- 2410. Vermeulen H., Kraanlei 3, 9000 GENT
- 2411. Pertry M., Rijvisschepark 10, 9710 GENT (Zwijnaarde)
- 2412. Mw Renckens M., Koningin Astridlaan 104, 9000 GENT
- 2413. Van Quaqueebeke, James Ensorlaan 14, 9820 GENT (Sint-Denijs-Westrem)
- 2414. Mw Verstraete M., Emiel Segersplein 24, 9000 GENT
- 2415. Mw Decuyper D., Muilaardstraat 14, 9000 GENT
- 2416. Dekeyser R., Notenstraat 20, 9910 GENT (Mariakerke)
- 2417. Lacquet R., Langestraat 140, 9370 LEBBEKE
- 2418. Pieters W., Kikvorsstraat 955, 9000 GENT
- 2419. Mw De Coninck P., Martelaarslaan 82, 9000 GENT
- 2420. Van der Auwermeulen G., Volderstraat 28/1, 9000 GENT
- 2421. Raedene M., Leopold III laan 23, 8790 WAREGEM
- 2422. Casteleyn J., Hubert Malfaitlaan 3, 9820 GENT (Sint-Denijs-Westrem)
- 2423. Comhaire L., Kortrijksesteenweg 867, 9000 GENT
- 2424. Mw Mengé C., Begijnhoflaan 476, 9000 GENT
- 2425. Matthys J., Elfnovemberstraat 30, 9910 GENT (Mariakerke)
- 2426. Deschrijver D., Krekelberg 26, 9110 GENT (Sint-Amandsberg)
- 2427. Meerschman F., Kruisdreef 2, 9930 ZOMERGEM
- 2428. Mw Leroy-De Vuyst M., Cipresdreef 8, 9910 GENT (Mariakerke)
- 2429. De Vleeschouwer B., Korte Veldstraat 1, 8610 WEVELGEM
- 2430. Leyseele J.P., Lazuurstraat 21, 9000 GENT
- 2431. Mw Verdegem Cl., Dorpsstraat 64, 9800 DEINZE
- 2432. Z.E.H. Muller L., Maisstraat 6, 9000 GENT
- 2433. Mw Van Hove M., Doornakkerstraat 41, 9110 GENT (Sint-Amandsberg)
- 2434. Broers L., Jef Crickstraat 28, 9110 GENT (Sint-Amandsberg)
- 2435. De Keukeleire E., E3 plein 93, 9218 GENT (Ledeberg)
- 2436. Mw Van Kwikenborne A., Oorlogskruisenlaan 90, 1120 BRUSSEL
- 2437. Lippevelde M., Gustaaf Eylenboschplein 33, 9000 GENT
- 2438. Z.E.H. Schmidt P., Reep 1, 9000 GENT